

Jaarverslag 2019

DomusDeLa, Eindhoven

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
1. Kerncijfers	6
2. Verslag van het bestuur	8
3. Organisatie	14
4. Raad van toezicht	17
5. Jaarrekening	22
6. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	55

Voorwoord

Perspectief

Van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, geeft onder meer de volgende betekenissen aan Perspectief: 'vergezicht', 'vooruitzicht', 'toekomst'. Bijvoorbeeld gebruikt in 'daar zit perspectief in', waarmee bedoeld wordt dat er vooruitzichten zijn op een goede ontwikkeling. Of 'nieuwe perspectieven openen', wat aangeeft dat het uitzicht geeft op nieuwe ontwikkelingen of dat een nieuwe kijk geeft op het bedoelde.

In 2019 hebben wij monumenteigenaren ondersteund die voor veel van het gebouwde cultureel erfgoed weer nieuwe perspectieven openden. Denk daarbij aan deze springlevende monumenten:

- Een gasfabriek uit 1899 op het NRE-terrein in Eindhoven dat nu een jazzclub 'Fifth NRE' is. Dit stukje industrieel erfgoed leeft weer, door concerten, diners, lunches, vergaderingen et cetera.
- Ook waren wij betrokken bij een nieuw perspectief voor religieus erfgoed in Sas van Gent. De Cuyperkerk is een ontmoetingscentrum geworden. Horeca, winkels, kantoren en marktkramen trekken dagelijks publiek. Van dagjesmensen tot ondernemers.

- Ook zit er weer perspectief in het Rijksmagazijn in Enkhuizen. Dit gemeentelijk monument van 38 vierkante meter is herbestemd naar een modern en sfeervol eet- en dranklokaal.

Dagelijks geven wij het verleden weer een nieuw perspectief voor de toekomst. Dat kan vanuit een restauratieperspectief, een herbestemmingsperspectief of een verduurzamingsperspectief zijn. Vaak is het niet 'of', maar 'en'. Wij proberen steeds vanuit diverse perspectieven, in nauwe samenwerking met eigenaren en publieke en private samenwerkingspartners, tot een optimale aanpak te komen. Vaak gaat het om het bieden van een perspectief aan een individueel monument. In sommige gevallen om monumenten die speciale aandacht nodig hebben, omdat er een grote opgave ligt. Zoals het religieus erfgoed en agrarisch erfgoed. Zo leveren wij een bijdrage aan het programma Religieus Erfgoed met onze financierings- en erfgoedkennis of door het delen van verhalen. Ook ondertekenden wij de samenwerking met het Agrarisch Erfgoed Platform voor het Boerderijenfonds.

Vanuit het perspectief van eigenaren en overheden is verduurzaming actueler dan ooit. Om eigenaren in die behoefte te ondersteunen hebben wij ons ook in 2019 ingezet om samen met het Rijk, provincies en gemeenten eigenaren zoveel mogelijk hierbij te ondersteunen. Ook biedt onze samenwerking met duurzame monumentenadviseurs eigenaren de mogelijkheid om de verduurzamingsmogelijkheden in hun monument goed in kaart te brengen. In 2020 gaan wij de mogelijkheden op het gebied van duurzaamheid verder uitbreiden. In navolging op de Cultuurfondsen voor Monumenten in Friesland, Groningen en Overijssel hopen wij meerdere Cultuurfondsen beschikbaar te maken voor verduurzaming én voor herbestemming. Want ook herbestemmingen blijven nieuwe perspectieven aan de toekomst voor monumenten geven.

In 2019 hebben wij 116 miljoen euro aan financieringen verstrekt. Nog niet eerder financierde het Restauratiefonds zo'n hoog bedrag. Een prachtige investering in de toekomst van monumenten! Naast deze financiële investering in monumenten, staken wij in 2019 ook veel energie in het delen van kennis. Want goede informatie voor eigenaren om hun monument in stand te houden is onmisbaar. De Monumenten Community die wij beschikbaar stellen voor eigenaren telt inmiddels meer dan 1000 leden. Eigenaren vinden elkaar in de Community om ervaringen en kennis met elkaar uit te wisselen, zowel fysiek als online. Ook waren er ruim 550.000 bezoeken op hét online platform voor monumenteneigenaren: Monumenten.nl. In 2020 breiden wij dit kennisplatform nog verder uit samen met kennispartners, net zoals wij in 2019 het samenwerkingsmanifest met de MonumentenwachtNL ondertekenden. En via de Erfgoed-Academie leverden wij een bijdrage aan de kennisontwikkeling van erfgoedprofessionals, 475 professionals volgden een cursus, opleiding of bezochten de Actualiteiten & Ontwikkelingen dagen.

Draagvlak versterkt het toekomstperspectief van monumenten, daarom ondersteunden wij in 2019 ook momenten waarop mensen kunnen genieten van het erfgoed dat ons land rijk is. Als partner van Open Monumentendag zijn wij dan ook trots dat dit culturele evenement een record aantal bezoekers trok in 2019: 1,2 miljoen. Maar ook als organisator van verschillende erfgoed ontmoetingen leverden wij een bijdrage in kennis-uitwisseling tussen eigenaren en erfgoedprofessionals. Zo bracht de Contactdag Herbestemmen in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 114 herbestemmers en professionals samen in Villa Jongerius in Utrecht. En in de Metaalkathedraal in Utrecht deelden eigenaren, samenwerkingspartners en het Restauratiefonds

ervaringen over de impact van springlevende monumenten op mens en maatschappij.

In een jaar waarin wij de volledige verzelfstandiging van het Restauratiefonds realiseerden beoordeelden onze klanten ons met een 8,7. En het overgrote deel van onze klanten beveelt ons bij anderen aan, dit blijkt uit onze Net Promotor Score (NPS) van +66. Vanuit dit perspectief bouwen wij in samenwerking met gepassioneerde monumenteigenaren, samenwerkings-partners en erfgoedprofessionals in 2020 weer verder aan springlevende monumenten!

In ons digitale jaaroverzicht leest u onder meer de verhalen van eigenaren, onze samenwerkingspartners en collega's over projecten uit 2019 die monumenten een nieuw perspectief gaven.

Kees-Jan Dosker

directeur-bestuurder Nationaal Restauratiefonds

Kerncijfers

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Resultaat	3.242	3.019
Balanstotaal	1.228.695	1.081.799
Revolving Fund	553.344	545.216
- Revolverende werking* 2019 Restauratiefonds-hypotheke	34.229	32.191
- Revolverende werking 2019 Duurzame Monumenten-Leningen	303	39
- Revolverende werking 2019 Restauratiefondsplus-hypotheke	8.126	4.862
- Revolverende werking 2019 Duurzame Monumentenplus-Leningen	257	8
Portefeuille financieringen		
Restauratiefonds-hypotheke	302.437	323.352
Restauratiefondsplus-hypotheke	109.652	82.773
Duurzame Monumenten-Leningen	8.841	3.815
Duurzame Monumentenplus-Leningen	10.729	2.654
Marktconforme leningen	369.081	355.877
Overig laagrentende leningen	75.173	66.750
Totaal leningen (excl. Voorziening voor insolventie)	875.913	835.221
Productie (Gepasseerde leningen)		
Leningen (in bedragen)	116.129	91.965
Leningen (in aantallen)	532	601
Uitbetaalde Rijkssubsidies (in bedragen)	57.166	69.176
Aantal Fondsen		
- Centrale overheid	11	11
- Provincies	10	10
- Gemeenten	9	9
- Privaat	3	3
Open Monumentendag (aantal bezoekers)	1,2 miljoen	1,0 miljoen
Klanttevredenheid	8,7	8,3
Community (aantal leden)	1.015	567
Online bereik (aantal bezoeken)	950.123	856.757
waaronder Monumenten.nl (aantal bezoeken)	569.873	511.176

* Rente en aflossing

Kantoor Nationaal Restauratiefonds, Amersfoort

Verslag van het bestuur

Onze missie: Springlevende monumenten!

Daar gaan we voor, samen met eigenaren, samenwerkingspartners en erfgoedprofessionals.

Wat is een monument? De één voelt de geschiedenis. De ander ziet een gebouw met karakter. En een derde ziet nieuwe mogelijkheden. Hoe dan ook: elk monument vertelt een verhaal en geeft een gezicht aan een buurt, plaats of regio. Monumenten maken onze omgeving levendig, spannend en extra aantrekkelijk.

Daarom wil het Restauratiefonds deze bijzondere gebouwen behouden. Want een monument moet worden beleefd en het verhaal moet worden doorverteld. Zo blijven monumenten springlevend! Daar maken wij ons elke dag weer sterk voor.

Verstand van financieren

Hoe wij dat doen? De basis is een goede financiële ondersteuning. Want dat is nodig om monumenten te behouden. Daarom helpen wij eigenaren met een financiering voor restauratie, verduurzaming en herbestemming. Dat doen wij vanuit verschillende fondsen die wij voor het rijk, provincies, gemeenten en private organisaties beheren. Ook betalen wij subsidies uit namens de overheid.

En alles wat wij weten, delen wij graag. Bijvoorbeeld via onze websites, op een evenement of in een persoonlijk gesprek.

Hart voor monumenten

Onze organisatie heeft geen winstoogmerk, maar gaat voor springlevende monumenten met maatschappelijke impact. Dat doen wij al vanaf onze oprichting in 1985 door het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW). Wij zetten elke euro optimaal in. Onze professionals staan dagelijks in contact met monumentbezitters en voelen zich een beetje mede-eigenaar. Wij delen al onze kennis om deze bijzondere panden duurzaam te blijven gebruiken.

Hetzelfde doen wij met overheden en maatschappelijke fondsen. Wij werken met hen samen aan een effectief en succesvol monumentenbeleid. Onze financiële expertise en ervaring is daarbij vaak van toegevoegde waarde. En met ons sterke netwerk maken wij meer mogelijk. Wij delen kennis en vergroten het draagvlak in de maatschappij voor het behoud van monumenten.

Perspectief op 2019

Hoe wij ons vanuit verstand van financieren en hart voor monumenten hebben ingezet voor springlevende monumenten laat zich in de inzet van ons fonds in 2019 zien.

Verstand van financieren

Onze financieringsrol heeft zich in 2019 nog meer toegespitst op de financiering van complexe restauratie-, herbestemmings- of verduurzamingsprojecten. In deze markt hebben wij vanuit onze monumentenexpertise, ondanks de lage rente, met maatwerk toegevoegde waarde kunnen leveren. De verstrekking van 116 miljoen euro, een bedrag dat het Restauratiefonds sinds 1985 nog niet eerder financierde, onderschrijft dit. Daarnaast zagen wij met de introductie per 1 januari 2019 van de nieuwe woonhuis-subsidieregeling een afname van het aantal woonhuisfinancieringen voor rijksmonumenteeigenaren. Daarentegen zagen wij een toename van het aantal financieringen voor duurzaamheid.

In 2019 hebben wij ons ook ingezet voor de monumenten die extra aandacht nodig hebben, zoals het religieus en agrarisch erfgoed. Wij nemen deel aan het programma Religieus Erfgoed en gaan als kennisloods en subsidie-uitbeter samenwerken met Agrarisch Erfgoed Nederland in het nieuwe Boerderijenfonds dat in 2020 van start gaat. Via de subsidieregeling voor grote rijksmonumenten leveren wij een kennis- dan wel financieringsbijdrage voor rijksmonumenten met een grote financieringsbehoefte. Als een loket voor het verstrekken van financieringen en als uitbeter van subsidies. In 2019 betaalden wij 57,2 miljoen euro uit aan subsidies, onder meer voor de instandhoudingssubsidie voor onderhoud, subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten en de subsidie voor groot onderhoud waaronder restauratie en herbestemming van rijksmonumentale gebouwen in de provincie Groningen.

Gemeentelijke en andersoortige beschermde panden worden nog steeds aangewezen. Onze provinciale partners blijven storten in de succesvolle publiek-private samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds: de Cultuurfondsen voor Monumenten. Zowel provincie Friesland als Groningen storten in 2019 bij in het Cultuurfonds, zodat eigenaren financieel ondersteund worden bij de restauratie, verduurzaming of herbestemming van hun pand. Drie van de negen Cultuurfondsen voor Monumenten maken het al mogelijk om naast de restauratie ook de verduurzaming en herbestemming laagrentend te financieren. Dankzij onze regionale samenwerkingspartners nam in 2019 ook de omvang van de financieringen vanuit de regionale fondsen toe. Wij financierden vanuit de regionale fondsen 8,5 miljoen euro meer ten opzichte van 2018.

Door de actieve betrokkenheid van overheden wordt extra ingezet op het verduurzamen van de leefomgeving, zo heeft provincie Drenthe bijgestort in het Drents Monumentenfonds. Dit fonds maakt naast restauratie, ook verduurzaming en herbestemming mogelijk. Wij onderschreven in 2019 de landelijke Duurzame Routekaart om daarmee als monumentensector bij te dragen aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord. Verduurzaming van monumenten vraagt om specialistische kennis, daarom ondersteunden wij met een pilot onder meer 36 eigenaren met een energiescan van een duurzame monumentenadviseur. De extra storting van 5 miljoen euro door het ministerie van OCW geeft ons de mogelijkheid om eigenaren van rijksmonumenten met laagrentende financieringen voor grootschalige verduurzaming te blijven ondersteunen.

Tot slot wisten wij in 2019 ook onze financieringsrol te vervullen voor het erfgoed in het Caribisch deel van ons Koninkrijk en kwam onder meer het project Orange Bay, First Salute Lounge, op Sint Eustatius tot stand. Een ondergrondse woning van enkele honderden jaren oud is zichtbaar gemaakt en herbestemd tot een congresruimte.

Hart voor monumenten

Naast het verstrekken van financieringen maakten wij ons in 2019 sterk voor het informeren en verbinden van eigenaren en erfgoedprofessionals. Ontmoetingen, samenwerkingen en (online) kennisdeling maakten dit mogelijk. De Monumenten Community die wij faciliteren had een groeispurt en telt inmiddels meer dan 1000 leden. De communityleden wisselen ervaringen online met elkaar uit en ontmoetten elkaar in 2019 drie keer 'offline'. Het eigenaren platform Monumenten.nl had meer dan 550.000 bezoeken. In 2020 maakt Monumenten.nl een belangrijke doorontwikkeling door om eigenaren een platform te bieden met alle relevante kennis voor het in stand houden van hun monument. Via de website Herbestemming.nu (86.000 bezoekers) ondersteunden wij herbestemmers met whitepapers, kennisdossiers en praktijkvoorbeelden.

Ontmoetingen in 2019

Een overzicht van een aantal ontmoetingen met eigenaren en erfgoedprofessionals in 2019.

Herbestemmingsbijeenkomst in de kerk in Gouda	april 2019
Beurs Monument in 's-Hertogenbosch	mei 2019
Contactdag Herbestemmen in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	juni 2019
Partnerdiner met eigenaren en samenwerkingspartners	september 2019
Nationaal Monumentencongres	november 2019

Door onze samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hebben 475 erfgoed-professionals via de Erfgoed-Academie hun kennis verrijkt. Ook lanceerde de ErfgoedAcademie tijdens het Nationaal Monumentencongres in Deventer het nieuwe e-learning platform voor vrijwilligers 'Leer je ErfGoed'.

Financieel resultaat

Over 2019 is het bedrijfsresultaat na onttrekking bestemmingsfonds uitgekomen op 3,2 miljoen euro (2018: 3,0 miljoen euro).

Bedrijfsopbrengsten

Het renteresultaat is uitgekomen op 12,5 miljoen euro. Dit is een stijging van 0,5 miljoen euro ten opzichte van 2018 (12,0 miljoen euro). Dit wordt veroorzaakt door een stijging in de portefeuille-stand en lagere inkooprentes.

Het renteresultaat op de portefeuille marktconforme leningen is uitgekomen op 7,2 miljoen euro en is 0,1 miljoen hoger ten opzichte van 2018 (7,1 miljoen euro). De stijging van het renteresultaat op de portefeuille marktconforme leningen wordt grotendeels verklaard door een grotere portefeuille marktconforme leningen.

Het renteresultaat op de Restauratiefonds-hypotheken is gedaald door een combinatie van een afname in de portefeuille leningen enerzijds en lagere rentetarieven anderzijds. Vanwege de nieuwe subsidieregeling voor rijksmonumenteigenaren van een woonhuis zijn deze leningen minder aantrekkelijk waardoor de leningportefeuille daalt.

Bedrijfslasten

De betaalde managementvergoeding aan Fondsenbeheer Nederland over 2019 is op 2,5 miljoen euro gekomen en daarmee sterk afgenomen ten opzichte van 2018. Dit wordt veroorzaakt doordat het Restauratiefonds na de verzelfstandiging nu zelf personeelslasten voor zijn rekening neemt. Overige lasten die door middel van de managementvergoeding werden doorbelast betroffen hoofdzakelijk IT- en huisvestingskosten.

Onttrekking bestemmingsfonds

In 2019 heeft het Restauratiefonds van het ministerie van OCW toestemming gekregen om 4,3 miljoen euro uit het bestemmingsfonds te gebruiken voor investeringen in automatisering. Dit bedrag is gesepareerd in het bestemmingsreserve IT-investeringen.

Productie leningen

In 2019 is voor 116,1 miljoen euro aan leningen verstrekt (2018: 92,0 miljoen euro). Hiermee is de totale productie hoger uitgevallen vergeleken met 2018. Dit wordt vooral veroorzaakt door enkele grote posten.

Subsidies

Naast het verstrekken van leningen betaalt het Restauratiefonds ook subsidies uit. In 2019 heeft het Restauratiefonds 47,8 miljoen euro (2018: 49,4 miljoen euro) aan Brim-subsidies uitbetaald en 9,4 miljoen euro (2018: 19,7 miljoen euro) aan overige rijkssubsidies.

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen ultimo 2019 bedraagt 567,9 miljoen euro (2018: 555,0 miljoen euro) en bestaat uit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheken (348,3 miljoen euro), het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheken (159,9 miljoen euro), het Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen (20,1 miljoen euro), het Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen (25,0 miljoen euro), het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies (10,3 miljoen euro) en de bestemmingsreserve IT-investeringen (4,3 miljoen euro).

De toename in het Eigen Vermogen van 12,9 miljoen euro ontstaat door een dotatie van het ministerie van OCW van 4,9 miljoen euro voor het Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen. Daarnaast heeft er een toevoeging van 4,8 miljoen euro aan het bestemmingsfonds plaatsgevonden door het terugvorderen van subsidies en is het resultaat over 2019 aan de verschillende revolving funds toegevoegd.

Revolving Funds

(x EUR 1.000)	Revolving Fund	Verstrekt	Beschikbaar
Restauratiefonds-hypotheek	326.076	296.258	29.818
Kerken Nevenfunctie-leningen	1.634	511	1.122
Antillen	8.477	5.668	2.809
Duurzame Scholenfonds	7.000	0	7.000
Cultuurfonds voor Monumenten	4.884	4.325	559
Varend Erfgoed-Lening	268	38	229
Restauratiefondsplus-hypotheek	159.913	109.652	50.261
Duurzame Monumenten-Leningen	20.096	8.841	11.255
Duurzame Monumentenplus-Leningen	25.000	10.729	14.272
Totaal Revolving Funds	553.347	436.022	117.325
Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies	10.282		
Bestemmingsreserve IT-investeringen	4.300		
Totaal Eigen Vermogen	567.929		

Revoluerende werking fondsen

Een van de belangrijkste factoren voor de werking van een revolving fund is het aflossingspatroon, zowel regulier als additioneel, van de kredietnemers. Voor de laagrentende leningen die vanuit het Revolving Fund zijn verstrekt, is in 2019 totaal 39,7 miljoen euro afgelost (2018: 35,7 miljoen euro). Hiervan is 56% additioneel afgelost (2018: 51%).

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. Van de per balansdatum aanwezige liquide middelen van 329,8 miljoen euro is het bedrag van 36,5 miljoen euro niet vrij besteedbaar.

Begroting 2019

Ten opzichte van de begroting 2019 is het gerealiseerde bedrijfsresultaat na onttrekking bestemmingsfonds 2,8 miljoen euro hoger uitgekomen. Dit wordt verklaard door een hoger renteresultaat, lagere transitiekosten en een lagere dotatie aan de voorziening dan begroot.

Vooruitblik 2020

Het jaar 2020 staat voor het Restauratiefonds in het teken van verder bouwen aan springlevende monumenten. Wij bouwen met onze samenwerkingspartners voort op onze financieringsrol bij belangrijke opgaves zoals verduurzaming en herbestemming. Wij lanceren het vernieuwde platform voor monumenteneigenaren, Monumenten.nl. Wij optimaliseren de organisatie na de realisatie van onze volledige verzelfstandiging in 2019. Bovenal blijven wij in het jaar waarin wij 35 jaar bestaan eigenaren met onze persoonlijke benadering ondersteunen bij hun ambities met een monument. Dit resulteert onder meer in onderstaande begroting voor 2020.

Begroting 2020

De totale verwachte productie in 2020 is 71,0 miljoen euro. Dit is lager begroot dan 2019 onder meer vanwege de afschaffing van de fiscale aftrek. Tot en met 2018 konden eigenaren van een rijksmonument voor dezelfde werkzaamheden gebruik maken van een laagrentende lening en de fiscale monumentenaftrek. Per 1 januari 2019 is de monumentenaftrek afgeschaft.

Een particulier eigenaar moet vóóraf voor dezelfde werkzaamheden kiezen tussen een laagrentende lening of de woonhuissubsidie van 38%. Hierdoor valt de productie van Restauratiefonds-hypotheek significant terug. De productie van de Restauratiefonds-hypotheek is op basis hiervan lager begroot op 10,0 miljoen euro in 2020.

De productie van de Restauratiefondsplus-hypotheek voor grootschalige restauraties is begroot op 22,0 miljoen euro. De productie van laagrentende leningen voor verduurzaming van een rijksmonument is begroot op 4,0 miljoen euro in totaal. Dit bestaat uit de productie van de Duurzame Monumenten-Leningen en de Duurzame Monumentenplus-Leningen. De productie van regionale leningen is begroot op 8,0 miljoen euro.

De productie in Monumenten-hypotheek (aanvullende leningen tegen marktconforme rente) is begroot op 27,0 miljoen euro voor 2020. De productie in de marktconforme leningen wordt extern gefinancierd op de kapitaalmarkt onder de garantie van de Nederlandse Staat uit hoofde van de Achterborgovereenkomst.

Het uitbreken van het Corona virus en de preventieve maatregelen genomen door de overheid zorgen voor grote economische onzekerheid op tenminste de korte termijn en waarschijnlijk ook de langere termijn. De ontwikkelingen zijn op dit moment zeer onzeker en onderhevig aan veranderingen. De medewerkers van het Restauratiefonds waren vanwege de vervanging van de IT infrastructuur in 2019/2020 grotendeels en snel in staat om vanuit huis te werken en de dienstverlening richting monumenteigenaren voort te zetten. Het Restauratiefonds is in staat maatwerk afspraken over betaling van aflossing en rente met monumenteigenaren te maken. Dit heeft een belangrijke negatieve invloed op de rentebaten in 2020 in vergelijking tot 2019. Een uitspraak over het financiële resultaat van 2020 is nog niet goed in te schatten.

Aangezien deze situatie niet kon worden voorzien op balansdatum is de eventuele impact hiervan op het fonds niet verwerkt in de jaarrekening per 31 december 2019. Naar verwachting kan het fonds de huidige corona-crisis doorstaan zonder externe steun.

Bizar-Bazar, Arnhem

Organisatie

Organisatiestructuur

Sinds 1 januari 2019 is het Restauratiefonds volgens het Raad van Toezicht-model georganiseerd. Per 1 januari 2019 is het Restauratiefonds ook zelfstandig werkgever geworden. Eind 2019 waren er 85 medewerkers aan het Restauratiefonds verbonden. Dit zijn medewerkers in dienst (54), externe medewerkers en projectmedewerkers. Vanwege de verzelfstandiging van het Restauratiefonds, waaronder de vernieuwing van ons IT-landschap, werd het Restauratiefonds tijdelijk versterkt door meerdere externe medewerkers. Vanwege de verzelfstandiging, het verwelkomen van nieuwe collega's en het werken volgens nieuwe processen met de komst van het nieuwe IT-landschap herijken wij in 2020 ons organisatiemodel.

Activiteiten Fondsenbeheer Nederland

Fondsenbeheer Nederland bood begin 2019 nog de volgende ondersteunende diensten aan het Restauratiefonds: IT, Accounting, Huisvesting & Facilities en Treasury. Gedurende 2019 hebben wij toegewerkt naar de volledige verzelfstandiging van het Restauratiefonds. Per 13 januari 2020 zijn alle ondersteunende diensten van Fondsenbeheer Nederland binnen het Restauratiefonds belegd en is het volledige IT-landschap vernieuwd.

Samenstelling bestuur

Het bestuur van het Restauratiefonds bestaat uit:

Kees-Jan Dosker

De nevenfuncties van Kees-Jan Dosker bestonden in 2019 uit:

- Voorzitter Stichting Goois Natuurreservaat
- Statutair directeur Fondsenbeheer Nederland

Wet- en regelgeving

Autoriteit Financiële Markten (AFM)

Het Restauratiefonds staat onder toezicht van de AFM.

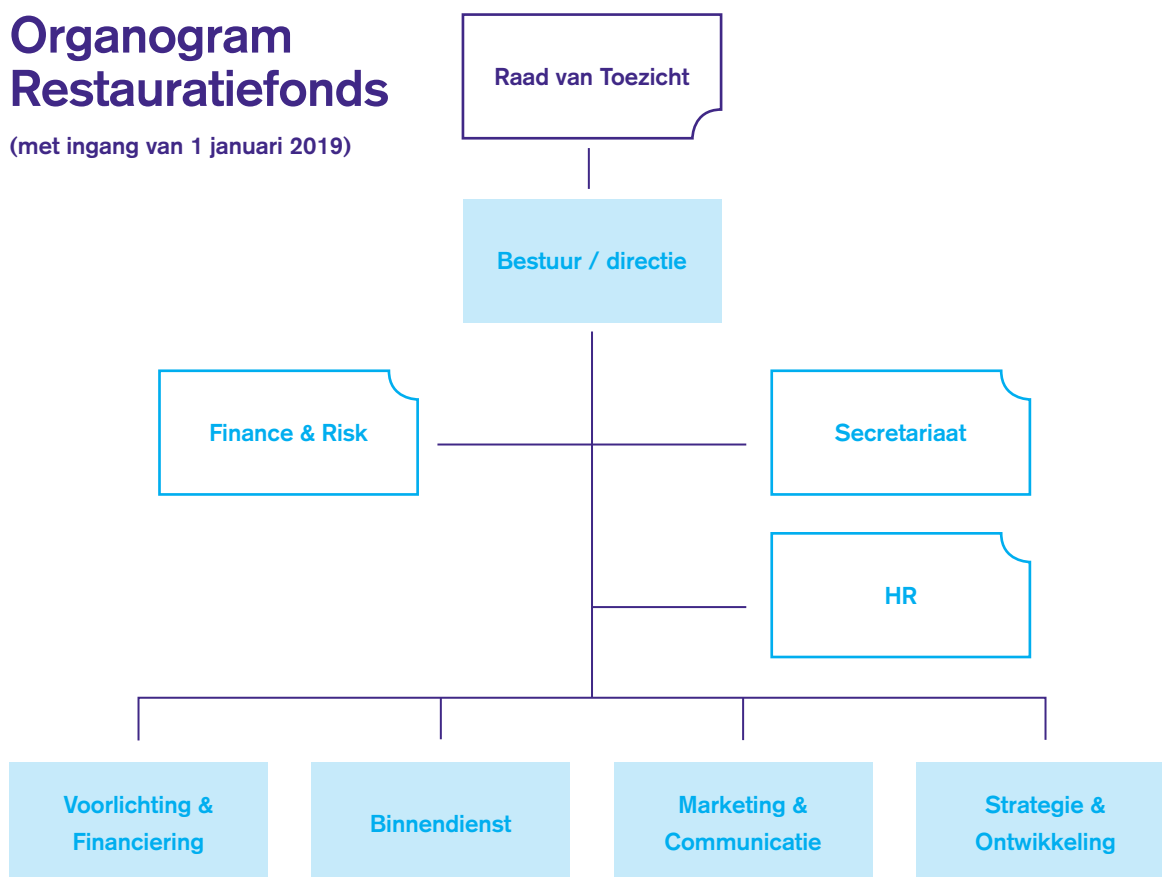
Wij hebben een Wft-vergunning van de AFM voor het aanbieden van hypothecair krediet. De AFM heeft in twee gevallen informatie opgevraagd. In beide gevallen ging het om een generiek informatieverzoek waaraan het Restauratiefonds adequaat heeft kunnen voldoen. In dit jaar is een kostprijsmodel volgens de Wft vastgesteld en zijn voor 2020 de behandelingskosten voor consumenten dienovereenkomstig aangepast.

Privacy

In het kader van de verzelfstandiging zijn veel nieuwe overeenkomsten afgesloten, waarbij in een groot aantal gevallen ook verwerkers-overeenkomsten zijn afgesloten. Gedurende het hele jaar is een bewustwordingsprogramma met betrekking tot informatiebeveiliging uitgevoerd. Waar nodig zijn meldingsplichtige datalekken gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens en bij de betrokkenen.

Organogram Restauratiefonds

(met ingang van 1 januari 2019)

Risicomanagement

Risicobeheersing is in 2019 voortgezet en aangescherpt volgens de koers van 2018. De strategische, tactische, financiële, operationele en compliance risico's waaraan het Restauratiefonds onderhevig is, zijn in kaart gebracht en nieuwe beheersmaatregelen geïdentificeerd binnen de principes van het 'Three Lines of Defence' model. Waar voor 2018 meer aandacht besteed is aan het onderkennen van strategische risico's, is er voor 2019 een start gemaakt met risicomanagement op afdelingsniveau, waarmee de risicobeheersing zowel wordt verbreed als verdiept en een risicobewuste organisatiecultuur wordt gestimuleerd. De risico's naar aanleiding van de verzelfstandiging van het Restauratiefonds zijn hierbij door de projectleiders afzonderlijk en op projectniveau in kaart gebracht en waar mogelijk beheerst.

Eenmaal per kwartaal worden de voornaamste risico's door de Risk Manager en het bestuur en managementteam besproken en de beheersmaatregelen waar nodig aangepast of toegevoegd. De Risk Manager ziet ook toe op de rapportage, de opvolging van de beheersmaatregelen en de uitvoering van interne audits door de externe audit partij.

Treasury

Marktrente

De marktrente heeft in 2019 over de hele curve een daling laten zien, met een dieptepunt in medio augustus.

Het betalen van negatieve rente op de liquiditeitsposities is voorkomen door afspraken met de huisbankier over de in omvang beperkte positieve saldi en doordat het Restauratiefonds gebruik kan maken van Schatkistbankieren.

Afwikkeling receiver swap

In het derde kwartaal van 2019 is er besloten om de receiver swap met een tegenpartij af te wikkelen. Deze swap kende een specifieke constructie, waarmee het Restauratiefonds in de loop van de tijd een steeds grotere vordering op deze tegenpartij zou krijgen. Het verschil tussen de boekwaarde en de ontvangen gelden uit de afwikkeling van de swap is verwerkt in de jaarrekening.

Delayed Start Funding

Gezien de beschikbare liquiditeiten is de toepassing van Delayed Start Funding gecontinueerd. Bij Delayed Start Funding wordt voor het funden van de marktconforme leningen, ter overbrugging van de ontvangst van financiering, tijdelijk gebruik gemaakt van de eigen liquiditeiten voor een periode van maximaal een jaar.

Aan de hand van de liquiditeitsprognose wordt van geval tot geval bepaald met welke mate van vertraging de Delayed Start Funding transactie kan worden aangegaan. Daarbij wordt altijd de afweging gemaakt in verschil van rentelasten tussen direct ingaande financiering en Delayed Start Funding.

Treasury-organisatie

Vanaf 1 november 2019 heeft het bedrijf Ilfa de dagelijkse treasurywerkzaamheden, die voorheen door Fondsenbeheer Nederland werden uitgevoerd, overgenomen. Dit betekent dat het cash management en het uitvoeren van financiële transacties door Ilfa namens het Restauratiefonds worden geïnitieerd, uitgevoerd en afgehandeld, met gebruik van het treasurysysteem van Ilfa. De besluitvorming aangaande treasury in het algemeen en treasurytransacties in het bijzonder blijft onveranderd bij het Restauratiefonds liggen.

IT

Het jaar 2019 stond in het teken van de implementatie en livegang van de verzelfstandiging en het nieuwe IT-landschap van het Restauratiefonds. Dit is gefaseerd in het jaar uitgevoerd. Hiermee zijn er ook nieuwe onderdelen gekomen zoals HR, Juridische Zaken en Compliance, Finance & Risk, Huisvesting & Facilities en IT.

Raad van toezicht

Governancestructuur

Sinds 1 januari 2019 heeft het Restauratiefonds een raad van toezicht-model met een bestuur en een raad van toezicht. Naast de statuten zijn reglementen vastgesteld waarin de taken, bevoegdheden en werkwijze van de verschillende organen en commissies zijn opgenomen. Het gaat om de volgende reglementen: reglement raad van toezicht (inclusief bestuur), reglement auditcommissie en reglement selectie/remuneratiecommissie. Het besluit tot wijziging van de statuten is voorafgaand goedgekeurd door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), mevrouw Ingrid van Engelshoven.

Informatie over de raad van toezicht

De taak van de raad van toezicht bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken. Daarnaast is de raad van toezicht raadgevend aan het bestuur. De leden van de raad van toezicht richten zich bij de vervulling van hun taak op het belang van de stichting en de verbonden organisatie. Tot slot is de raad van toezicht werkgever van de bestuurder.

De raad van toezicht onderging in 2019 een verandering die voortkwam uit de overgang naar het raad van toezicht-model. Het voormalige bestuur bestond uit zeven leden. Bij de overgang naar een raad van toezicht is unaniem gekozen om de raad te verkleinen naar vijf leden. In dit kader is een algemeen profiel

voor raad van toezicht leden opgesteld. De verkleining is tot stand gekomen door natuurlijk verloop enerzijds en door het niet herbenoemen van een van de leden op zijn verzoek, anderzijds. Vanuit het oogpunt van continuïteit en borging van kennis is gekozen voor geleidelijke vernieuwing.

In maart respectievelijk april 2019 hebben Marga Kool en Arno Brok afscheid genomen. Vanaf april 2019 telt de raad van toezicht daarmee vijf leden. Op dat moment is de heer Jorritsma (tevens vicevoorzitter) herbenoemd voor twee jaar, dit in verband met de nieuwe maximale zittingstermijn van acht jaar. De voorzitter is in haar bestaande zittingstermijn herbenoemd.

Eind 2019 waren er eveneens drie herbenoemingen aan de orde. Een lid heeft daarbij aangegeven niet in aanmerking te willen komen voor herbenoeming. Dit leverde een vacature op die in beginsel is ingevuld. De andere twee leden zijn herbenoemd, rekeninghoudend met de maximale zittingstermijn van acht jaar.

Er zijn in 2019 diverse onderwerpen besproken waarvan verschillende zijn voorbereid door de auditcommissie. In 2019 heeft zowel de raad van toezicht als de auditcommissie vier keer vergaderd. De raad is onder de indruk van hetgeen het Restauratiefonds in 2019 voor elkaar heeft gekregen. Zowel wat betreft de realisatie van de doelstellingen alsook de verzelfstandiging en de complexe IT-transitie.

Onderwerpen raad van toezicht 2019

De volgende onderwerpen zijn onder meer aan de orde gekomen in de raad van toezicht vergaderingen:

Reguliere onderwerpen

- Vaststellen van de reglementen van de raad van toezicht en de commissies.
- Jaarverslag 2018.
- Reguliere kwartaalrapportages en de kwartaalrapportages risicomanagement.
- Jaarplan en Begroting 2020.
- Evaluatie Koepelcontract tussen ministerie van OCW en het Restauratiefonds.
- Procedure werving nieuw lid raad van toezicht.

Transitie

- Verzelfstandiging Restauratiefonds en het gerelateerde transitieproces ontvlechting Fondsenbeheer Nederland.
- In het bijzonder de IT-transitie en de gerelateerde herijking van de organisatie.

Externe ontwikkelingen

- Advies Raad voor Cultuur: Restauratiefonds als het financieel expertisecentrum voor alle monumenten.
- Afschaf monumentenaf trek en omvorming naar woonhuissubsidie.

Governance

Benoeming van de leden van de raad van toezicht

De leden van de raad van toezicht worden benoemd door de raad van toezicht en bij nieuwe benoemingen na schriftelijke goedkeuring door de minister van OCW.

Commissies

De raad van toezicht kent de volgende commissies:

- *Auditcommissie*

Het is de taak van de auditcommissie om de besluitvorming van de raad van toezicht over het toezicht op de integriteit en kwaliteit van de financiële verslaggeving en op de effectiviteit van de interne risicobeheersings- en controlesystemen van het Restauratiefonds voor te bereiden.

- *Selectie/Remuneratiecommissie*

Het is de taak van de remuneratiecommissie om de besluitvorming van de raad van toezicht over de selectie en benoeming van de bestuurder en leden van de raad van toezicht, de

vaststelling van beloningen en de overige aan haar toegekende of gedelegeerde bevoegdheden voor te bereiden.

Bezoldiging

De bezoldiging is in 2019 gewijzigd vanwege de verzelfstandiging van het Restauratiefonds en de overgang naar het raad van toezicht-model. De bezoldiging van de leden van de raad van toezicht voldoet ook na deze aanpassing aan de Wet Normering Topinkomens.

Leden raad van toezicht

Mevrouw W.J. (Willemijn) Maas, voorzitter

Eerste benoeming: december 2014

Herbenoeming: december 2020

Functie: zakelijk directeur van Nederlands Dans Theater per 1 mei 2019

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter raad van toezicht Stichting Amsterdam Dance Event
- lid raad van commissarissen Havenbedrijf Amsterdam
- voorzitter Vriendenvereniging van het Koninklijk Concertgebouworkest en het Concertgebouw (onbezoldigd).

De heer J.A. (John) Jorritsma, vice-voorzitter

Eerste benoeming: 2014

Herbenoeming: april 2019

Functie: burgemeester gemeente Eindhoven

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter Stichting Brainport
- voorzitter Metropoolregio Eindhoven

**Mevrouw M.J.P.G. (Mirjam) Nouwen,
lid auditcommissie**

Eerste benoeming: januari 2017

Herbenoeming: januari 2020

Functie: consultant en toezichthouder

Belangrijke nevenfuncties:

- vicevoorzitter raad van toezicht AVROTROS, voorzitter auditcommissie
- vicevoorzitter raad van commissarissen RET, voorzitter auditcommissie
- voorzitter raad van toezicht NHF (MUNT Hypotheken)
- voorzitter J.C. Ruigrok Stichting
- lid bestuur Stichting Aandelen Fondsenbeheer Nederland

**Mevrouw drs. M.A. Marieke van Schijndel MBA,
lid raad van toezicht**

Eerste benoeming: december 2013

Herbenoeming: december 2019

Functie: directeur Museum Catharijneconvent

Belangrijke nevenfuncties:

- bestuurslid Stichting Kunst in het Stationsgebied
- bestuurslid Stichting Utrechts Museumkwartier
- lid bestuur Stichting Aandelen Fondsenbeheer Nederland

**De heer drs. A.M. (Ton) van der Veldt,
lid auditcommissie**

Eerste benoeming: januari 2017

Afgetreden op: 31 maart 2020

Laatste functie: lid raad van bestuur MUFG Bank Europe NV

Belangrijke nevenfuncties:

- zakelijk leider a.i. Stichting Opera Theater Amsterdam
- lid bestuur Stichting Administratiekantoor Golfbaan Oosterzij
- lid bestuur Stichting Aandelen Fondsenbeheer Nederland (tot 1 januari 2020)

De heer drs. A.A.M. (Arno) Brok

Eerste benoeming: april 2013

Afgetreden op: 22 april 2019

Functie: commissaris van de koning in de provincie Fryslân

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter Samenwerkingsverband Noord-Nederland
- voorzitter Prins Bernhard Cultuurfonds Fryslân
- voorzitter van Stichting Bouwcultuurfonds
- lid Fryske Akademy
- lid Kor Onclin-Fysink Smeets Stichting Leeuwarden (beheer kunstcollectie Fries/Franse kunstenaar)

Mevrouw M.M. (Marga) Kool

Eerste benoeming: maart 2010

Afgetreden op: 1 maart 2019

Laatste functie: schrijfster en columniste

Belangrijke nevenfuncties:

- voorzitter De Stichting Oldenhof Vollenhove
- zelfstandig adviseur Bestuurlijke Aangelegenheden

De Tuinman, Hilversum

Jaarrekening

5.1 Balans per 31 december 2019 (na resultaatverdeling)

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Bedrag 2018
ACTIVA		
Financiële vaste activa		
01. Portefeuille leningen	867.552	833.694
02. Zero-leningen	4.346	4.162
03. Actieve belastinglatentie	0	110
04. Voorgefinancierd garantiefonds	394	453
	872.292	838.418
Immateriële vaste activa		
05. Geactiveerde implementatiekosten IT	4.031	258
	4.031	258
Vlottende activa		
06. Vorderingen	7.341	14.009
07. Op voorschot betaalde Brim-subsidies	15.194	32.361
08. Liquide middelen	329.838	196.753
	352.372	243.123
Totaal Activa	1.228.695	1.081.799

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Bedrag 2018
PASSIVA		
Eigen Vermogen		
09. Revolving Fund	348.336	386.515
10. Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen	20.096	10.007
11. Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek	159.913	138.689
12. Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen	25.000	10.003
13. Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies	10.282	9.772
14. Bestemmingsreserve IT-investeringen	4.300	0
	567.926	554.988
Langlopende schulden		
15. Onderhandse leningen o/g	219.250	233.500
16. Regionale Restauratiefondsen	61.681	60.325
17. Provinciale Cultuurfondsen voor Monumenten	31.789	30.039
18. Subsidie-op-termijn	16.517	21.847
	329.238	345.711
Kortlopende schulden		
19. Onderhandse leningen o/g < 1 jaar	47.750	44.800
20. Revolving Fund Varend Erfgoed	52	69
21. Overige kortlopende schulden	283.729	136.232
	331.531	181.100
Totaal Passiva	1.228.695	1.081.799

5.2 Staat van baten en lasten over 2019

(x EUR 1.000)	Gerealiseerd 2019	Begroting 2019	Gerealiseerd 2018
Rentebaten	16.817	15.761	17.215
Rentelasten	-4.333	-4.511	-5.172
22. Renteresultaat	12.485	11.250	12.043
23. Ontvangen behandelingskosten	1.064	804	910
24. Overige baten	984	735	757
Som der bedrijfsopbrengsten	14.533	12.789	13.709
25. Personeelslasten	-5.599	-5.408	-20
26. Managementvergoeding Fondsenbeheer	-2.493	-2.477	-7.824
27. Dotatie voorziening insolventie	-163	-1.500	-250
28. Overige bedrijfslasten	-1.941	-3.219	-1.676
Som der bedrijfslasten	-10.196	-12.605	-9.771
Resultaat voor belastingen	4.337	184	3.939
29. Vennootschapsbelasting	-1.095	-36	-977
Resultaat na belastingen	3.242	148	2.962
30. Onttrekking bestemmingsfonds	0	250	57
Saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds	3.242	398	3.019
Verdeling saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds			
Dotatie Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheke	1.833		1.697
Dotatie Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen	88		7
Dotatie Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheke	1.223		1.311
Dotatie Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen	97		3
Totaal	3.242		3.019

5.3 Kasstroomoverzicht over 2019

Kasstroomoverzicht volgens de indirecte methode

	Gerealiseerd 2019	Gerealiseerd 2018
(x EUR 1.000)		
Bedrijfsresultaat	3.242	3.019
Mutaties niet kasgerelateerd		
Mutatie voorziening voor insolventie	-122	-976
Koersverschillen	-49	-122
Mutatie voorgefinancierd garantiefonds en belastinglatentie	169	153
Mutatie rente Subsidie-op-Termijn	823	1.057
Totaal mutaties niet kasgerelateerd	821	112
Mutaties Eigen Vermogen		
Onttrekkingen Eigen Vermogen	-35	-57
Dotaties Eigen Vermogen	9.731	44.502
Totaal mutaties Eigen Vermogen	9.696	44.445
Mutaties werkkapitaal		
Mutatie overige vorderingen	6.669	-6.513
Mutatie overige kortlopende schulden	20.085	7.846
Totaal mutaties werkkapitaal	26.754	1.333
Operationele kasstroom		
Uitgezette leningen	-125.684	-95.761
Ontvangen aflossingen	91.763	80.760
Ontvangen Rijks- en Brim-subsidies	201.746	80.724
Uitbetaalde Rijks- en Brim-subsidies	-57.166	-69.176
Uitbetaalde Subsidie-op-Termijn	-6.234	-7.926
Totaal operationele kasstroom	104.424	-11.379
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in immateriële vaste activa	-3.773	-258
Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	-3.773	-258
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Aflossingen langlopende schulden	-48.300	-43.566
Aangetrokken langlopende schulden	37.000	92.245
Dotaties fondsen derden	3.643	11.008
Onttrekkingen fondsen derden	-471	-169
Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	-8.128	59.518
Netto kasstroom	133.036	96.789
Liquide middelen per 1 januari	196.752	99.840
Mutatie liquide middelen	133.035	96.790
Koersverschillen	49	122
Liquide middelen per 31 december	329.837	196.752
Niet vrij beschikbare middelen per 31 december	-36.510	-36.400
Vrij beschikbare liquide middelen per 31 december	293.327	160.352

5.4 Waarderingsgrondslagen

Bedrijfsactiviteiten

De activiteiten van de Stichting Nationaal Restauratiefonds (KvK nr. 41181555), statutair gevestigd in Amersfoort en kantoorhoudend aan de Utrechtseweg 12 in Amersfoort, bestaan voornamelijk uit: het financieren van monumentaal (on)roerend goed, het uitvoeren van subsidieregelingen voortvloeiend uit het stelsel voor monumentenzorg, het geven van voorlichting en strategisch advies binnen de relevante beleidsvelden vanuit een financieel-economisch kader.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld volgens de in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen voor financiële verslaggeving, inclusief Richtlijn 640 'Organisaties-zonder-winststreven' van de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ 640) en bepalingen krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). De jaarrekening is opgesteld volgens het principe van going concern.

De historische kostprijs is de algemene grondslag voor de waardering van de activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen de nominale waarde.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro. Alle financiële informatie is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal. Door deze afronding kunnen minimale afrondingsverschillen in tellingen ontstaan. De afrondingsverschillen zijn niet materieel voor inzicht in balans en resultaat.

De vergelijkende cijfers zijn daar waar nodig voor het inzicht en de vergelijkbaarheid aangepast. Het totale resultaat en het balanstotaal zijn niet gewijzigd.

Gebruik van oordelen en schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening worden door het management oordelen gevormd alsmede schattingen en veronderstellingen gemaakt die van invloed zijn op de toepassing van de grondslagen en de gerapporteerde waarde van de activa, passiva, baten en lasten. De feitelijke resultaten kunnen afwijken van de schattingen. De schattingen en veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

De volgende waarderingsgrondslagen vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Inschattingen die worden gedaan ter bepaling van het verwachte verloop van de leningen op portefeuilleniveau om zodoende de financiële risicopositie vast te stellen. Het verwachte verloop wordt geschat op basis van het contractuele verloop van de portefeuille inclusief de offertes minus de geschatte aflossingen, zowel regulier als additioneel.
- Inschattingen en aannames die worden gedaan ter bepaling van de voorziening voor insolventie. Dit betreft met name inschattingen van het kredietrisico over leningen die voor rekening en risico van het Restauratiefonds aan monumenteigenaren zijn verstrekt.

Vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de geldende wisselkoers op transactiedatum. In vreemde valuta luidende activa en passiva worden per balansdatum omgerekend in euro tegen de wisselkoers op balansdatum. De optredende koersverschillen bij omrekening worden in de staat van baten en lasten verantwoord.

Financiële instrumenten

Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten (onder andere vorderingen en schulden) als financiële instrumenten verstaan. Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.

Derivaten

Het Restauratiefonds past kostprijs hedge-accounting toe conform RJ Richtlijn 290 'Financiële instrumenten' op basis van generieke hedge documentatie, zoals beschreven in het Treasury Statuut. Het Restauratiefonds documenteert de wijze waarop de hedgerelaties passen in de doelstellingen van het risicobeheer, de hedgestrategie en de verwachting van de effectiviteit van de hedge.

Voor de financiële verantwoording van hedge-instrumenten is er gekozen voor de methode van kostprijs hedge-accounting. Dit betekent dat alle hedge-instrumenten onder deze methode worden verantwoord, voor zover zij effectief zijn. Dit wordt initieel kwalitatief vastgesteld op basis van de kritische kenmerken methode, waarbij de kritische kenmerken (zoals grootte en looptijd) van het onderliggende onderwerp wordt vergeleken met die van het hedge-instrument.

Het effectieve deel van financiële derivaten die zijn toegewezen voor kostprijs-hedge-accounting wordt tegen kostprijs gewaardeerd en het ineffektieve deel wordt tegen reële waarde gewaardeerd. De veranderingen van de reële waarde van het ineffektieve deel worden direct in de staat van baten en lasten verwerkt.

Activa

Financiële vaste activa

De onder financiële vaste activa vallende posten worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde. Voorzieningen voor het kredietrisico worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Vervolgens worden de financiële vaste activa na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

De post voorgefinancierd garantiefonds wordt gewaardeerd tegen netto contante waarde.

Voorziening insolventie

Een voorziening voor kredietverliezen wordt in overeenstemming met de geldende verslaggevingsregels gevormd voor posten, waarbij sprake is van objectieve aanwijzingen voor een bijzondere waardevermindering op balansdatum.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa (geactiveerde kosten IT-landschap) worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de historische kostprijs, bestaande uit verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs en overige kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen op basis van de geschatte economische levensduur en indien van toepassing van bijzondere waardeverminderingen. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname.

Uitgaven voor ontwikkelingsprojecten worden geactiveerd als onderdeel van de vervaardigingsprijs als het waarschijnlijk is dat het project economische voordelen gaat behalen en de kosten betrouwbaar kunnen worden vastgesteld. Kosten van onderzoek worden verwerkt in de winst- en verliesrekening.

Vlottende activa en liquide middelen

De vlottende activa en liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde en staan ter vrije beschikking van het Restauratiefonds, tenzij anders vermeld.

Passiva

Eigen Vermogen

De onder *Langlopende schulden* vallende posten worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde.

Transactiekosten die direct toe te rekenen zijn aan de verwerving van de schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Vervolgens worden de schulden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Dit is het betalen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

De portefeuille Subsidie-op-termijn is gewaardeerd tegen de nominale waarde van de schuldrest(en) per balansdatum, vermeerderd met de nog bij te schrijven rente per balansdatum.

Kortlopende schulden

De onder kortlopende schulden vallende posten worden bij de eerste verwerking opgenomen tegen de nominale waarde.

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen wordt gewaardeerd tegen nominale waarde. Onder het Eigen Vermogen vallen de Revolving Funds, Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies en Bestemmingsreserve IT-investeringen. De Revolving Funds bestaan uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat.

Het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies ontstaat door bedragen die door het Restauratiefonds worden teruggevorderd van de subsidieontvangers en eventuele overige dotaties van de Staat. Dit bestemmingsfonds mag het Restauratiefonds inzetten voor onder meer investeringen in de automatisering, na vooraf verkregen instemming van de minister van OCW. In het Bestemmingsreserve IT-investeringen is dat gedeelte gesepareerd van het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies wat geoormerkt is voor de door de minister goedgekeurde investeringen in de vernieuwing van het IT-landschap.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de som der bedrijfsopbrengsten (baten) en alle hiermee verbonden, aan het verslagjaar toe te rekenen bedrijfslasten. De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor vermelde waarderingsgrondslagen.

Baten en lasten worden toegekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover deze op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen, die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen als die voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn.

Renteresultaat

De rentebaten en -lasten worden op basis van het toerekeningsbeginsel verantwoord in de staat van baten en lasten voor alle rentedragende instrumenten.

Ontvangen behandelingskosten

De ontvangen behandelingskosten zijn kosten die aan de geldnemers in rekening worden gebracht voor de verstrekking van financieringen. Deze worden als opbrengst verantwoord op het moment van het passeren van de (hypotheek)akte.

Personeelslasten

De pensioensregeling is ondergebracht bij een verzekeringsmaatschappij en betreft een beschikbare-premieregeling.

Vennootschapsbelasting

De vennootschapsbelasting wordt berekend tegen het geldende tarief over het resultaat voor belastingen van het boekjaar. Daarbij wordt rekening gehouden met permanente en tijdelijke verschillen tussen de commerciële en de fiscale winstberekening. De tijdelijke verschillen zijn ontstaan door in de commerciële winstberekening af te wijken van de fiscale winstberekening.

Kasstroomoverzicht

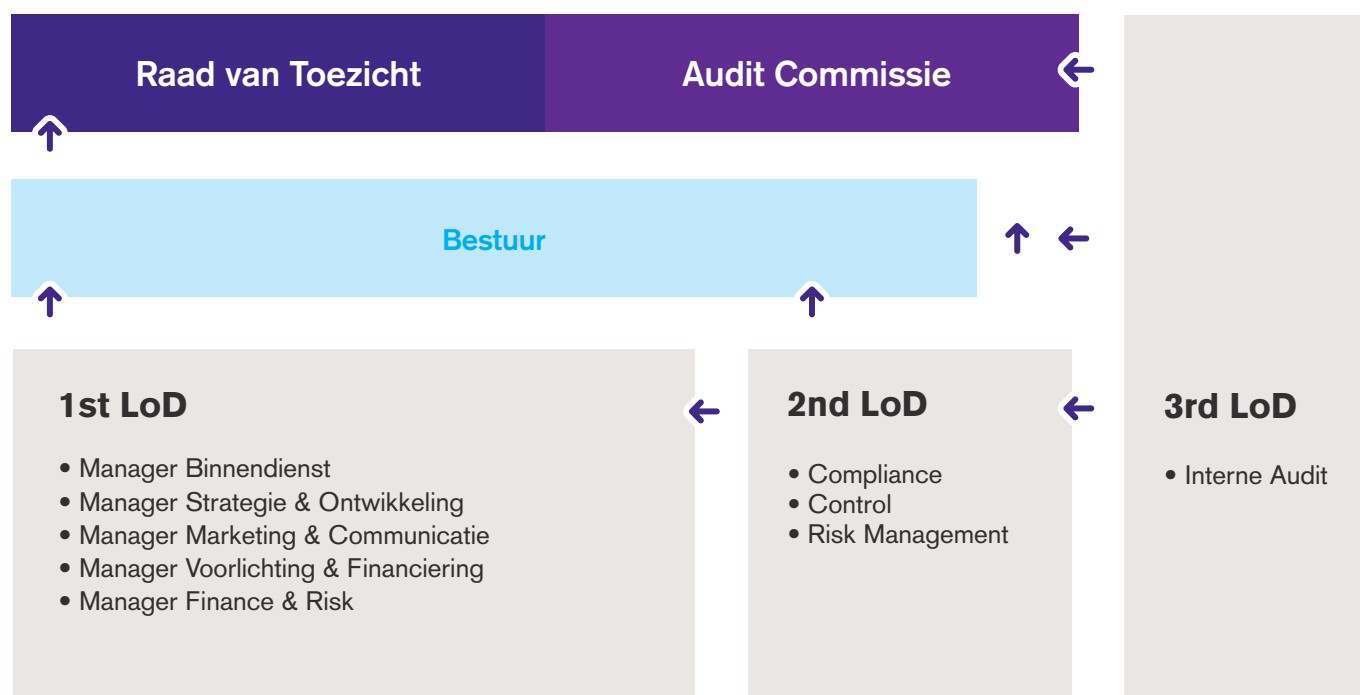
Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen, met uitzondering van deposito's met een looptijd langer dan drie maanden. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend

tegen een geschatte gemiddelde koers. Koersverschillen op geldmiddelen worden afzonderlijk in het kasstroomoverzicht getoond. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest, ontvangen dividenden en winstbelastingen zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Transacties waarbij geen instroom of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt, waaronder financiële leasing, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen. De waarde van de gerelateerde activa en leaseverplichting zijn in de toelichting van balansposten verantwoord.

De betaling van de leasetermijnen uit hoofde van het financiële leasingcontract zijn voor het gedeelte dat betrekking heeft op de aflossing als een uitgave uit financieringsactiviteiten aangemerkt en voor het gedeelte dat betrekking heeft op de interest als een uitgave uit operationele activiteiten.

5.5 Risicobeheersing

Het Restauratiefonds heeft als doel 'alle monumenten springlevend' door het verstrekken van financieringen en het delen van kennis. In 2019 streeft het Restauratiefonds deze doelstelling na te midden van een transitieperiode, met een nieuwe governance structuur en een steeds lagere marktrente. Dit betekent dat er gedurende het jaar sprake is geweest van vele interne veranderingen in een uitdagende externe omgeving. Risicobeheersing speelt daarom met name gezien de hoge maatschappelijke en financiële verantwoordelijkheid een belangrijke rol in het behalen van de doelen.

Risicomanagement

Het risicomanagement binnen het Restauratiefonds is opgezet volgens de principes van het 'Three Lines of Defence' (3LoD) model en Enterprise Risk Management (ERM) waardoor risicomanagement een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering vormt. De 1ste lijn wordt gevormd door de dagelijkse bedrijfsvoering waaronder de processen, controles, het beleid en de cultuur waarbinnen de medewerkers hun functies uitvoeren. Het lijnmanagement en het bestuur dragen hierbij het uiteindelijke eigenaarschap over de risico's die daar inherent aan zijn.

De 2de lijn, bestaande uit Risk, Compliance en Control, faciliteert de 1ste lijn hierbij, houdt toezicht en geeft sturing en advies waar nodig. De 3de lijn, gevormd door de interne audit functie, heeft tot slot een toetsende rol op de opzet, werking en bestaan van met name de operationele processen. De hierbij gepaard gaande rapportage-lijnen zijn dermate ingericht om een hoge mate van onafhankelijkheid te borgen.

Risicobeheersing komt tot stand volgens de stappen van het risicomanagementproces, welke samen met de governance-structuur, de verantwoordelijkheden van de Risk Manager en de inrichting van de interne audit functie is vastgelegd in het 'Risk en Interne Audit Charter'.

Het risicomanagementproces begint met het bepalen van de doelstellingen vanuit de strategie, het Meerjarenplan, de SWOT-analyse en het Jaarplan, alsmede uit het vaststellen van de risicobereidheid om deze doelstellingen te behalen. De 1ste lijn brengt met inachtneming van deze doelstellingen en risicobereidheid de risico's in kaart, daarbij gefaciliteerd door de Risk Manager.

De geïdentificeerde risico's en de hiervoor reeds bestaande beheersmaatregelen zijn vastgelegd in een Risk Register en gewogen al naar gelang kans en impact. Voor de risico's buiten de risicobereidheid zijn nieuwe beheersmaatregelen opgesteld. De Risk Manager ziet toe op de uitvoering van de bestaande beheersmaatregelen, de implementatie van de nieuwe maatregelen en evalueert het proces als onderdeel van een constante verbetercyclus.

Strategische risico's	laag	Het Restauratiefonds is een stabiele organisatie gekenmerkt door een hoge mate van maatschappelijke en financiële verantwoordelijkheid waardoor de risicoacceptatie op strategisch niveau laag is.
Tactische risico's	laag/gematigd	Organisatie brede beslissingen op de middellange termijn worden gemaakt vanuit zowel de financiële als maatschappelijke rol waardoor de risicobereidheid balanceert tussen laag en gematigd waar nodig.
Financiële risico's	laag/gematigd	Een zekere mate van kredietrisicoacceptatie is inherent aan de aard van de dienstverlening en de doelstelling van het Restauratiefonds 'alle monumenten springlevend'. Voor overige financiële risico's prevaleert de hoge mate van maatschappelijke en financiële verantwoordelijkheid en is de risicobereidheid laag.
Operationele risico's	zeer laag	Het Restauratiefonds wil de belofte deskundige, betrouwbaar en integer te zijn waarborgen door een zeer lage risicobereidheid in processen en het opvolgen van regels en beleid.
Compliance	zeer laag	In het kader van deze belofte streeft het Restauratiefonds te voldoen aan alle van toepassing zijnde wet- en regelgeving om de zorg voor de klant te borgen.

De interne audit functie toetst tot slot de opzet, het bestaan en de werking van de beheersing van de voornaamste inherente risico's. De bevindingen die hieruit voortkomen worden opgevolgd of het risico wordt geaccepteerd. Voor 2020 wordt dit tevens uitgebreid met een oorzakenanalyse.

Risicobereidheid

De mate waarin het Restauratiefonds bereid is risico's te nemen bij het nastreven van de doelstellingen verschilt per risicocategorie.

Risicoprofiel

Voor 2019 zijn binnen iedere risicocategorie verschillende risico's en bijbehorende beheersmaatregelen in kaart gebracht, gewogen, verder gemitigeerd en samengebracht in het Risk Register.

De focus van het bestuur is met name gericht op het beheersen van de risico's welke zich buiten de risicobereidheid bevinden en het borgen van de effectiviteit van de beheersmaatregelen van de overige risico's. Het bestuur wordt hierbij ondersteund door de tweedelijns-monitoring en de derdelijns-toetsing.

De hoogste risico's van 2019 bevinden zich in de tactische risicocategorie vanwege de veranderingen in IT-systemen en processen. Hierbij prevaleert het risico van het niet tijdig gereed zijn van systemen en koppelingen, welke is gemitigeerd door een gefaseerde aanpak en de uitwerking van fall-back scenario's. Begin 2020 zijn de veranderingen in IT-systemen en processen op gecontroleerde wijze van start gegaan.

In de periode direct na de transitie erkende het Restauratiefonds het risico van beperkte capaciteit, functionaliteit en weerstand tegen verandering met als gevolg een verhoogde druk op de medewerkers en een ongewenst effect op de kwaliteit van de dienstverlening aan de klanten. Dit is begin 2020 beheerst door het aantrekken van tijdelijke externe medewerkers, het opstellen van een duidelijk communicatieplan richting zowel de medewerkers als de klanten en de inrichting van een gefaseerd proces van werkelijke tot wenselijke staat van systemen en processen.

Ook op het gebied van bedrijfscontinuïteit erkent het Restauratiefonds een risico bij personeelsswisselingen of langdurige afwezigheid van personeel. Dit is ondervangen door het risico per afdeling te bespreken, inzichtelijk te maken en te beheersen door het opstellen van preventieve maatregelen.

Binnen de strategisch risicocategorie onderkent het Restauratiefonds het risico van het afnemen van het onderscheidend vermogen door externe marktfactoren zoals de langdurige lage rentestand en ontwikkelingen op het gebied van financiële technologie.

De maatregelen die hiervoor in werking zijn gezet omvatten het duidelijk zichtbaar maken van de maatschappelijke impact, het vergroten van de rol van kennis en voorlichting en het verbreden van het productenaanbod. Ook erkent het Restauratiefonds het strategische risico van de huidige lage wendbaarheid van de beschikbare middelen waardoor de revoluerende werking en het nastreven van de doelstelling 'springlevende monumenten' niet geoptimaliseerd is. Dit risico wordt in samenspraak met de samenwerkingspartners verder gemitigeerd in 2020.

Op operationeel niveau is het risico van de inrichting van de IT-dienstverlening met het oog op de aansluiting met de primaire processen en de borging van de uitbestede diensten buiten de risicobereidheid gedefinieerd. Dit wordt verder gemitigeerd door de inrichting van de nieuwe IT-regieorganisatie, de informatie-beveiliging en contractmanagement.

Overige in kaart gebrachte risico's, zoals het krediet- en treasuryrisico, worden niet verder toegelicht aangezien deze met inbegrip van de verschillende controles in de processen goed geborgd zijn. Compliance risico's worden door de Compliance Officer in kaart gebracht en beheerst met inachtneming van de wet- en regelgeving zoals de AVG, de Wet financieel toezicht (Wft) en de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).

De risico's en beheersmaatregelen in het Risk Register worden per kwartaal geëvalueerd en aangepast waar nodig om een dynamisch risicoprofiel te borgen en het doel van springlevende monumenten op maatschappelijk en financieel verantwoorde wijze te realiseren.

Financiële vaste activa

5.6 Toelichting op de balans

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
01. Portefeuille leningen		
a. Laagrentende leningen	297.495	317.351
b. Duurzame Monumenten-Leningen	8.841	3.815
c. Restauratiefondsplus-hypotheek	107.867	81.133
d. Duurzame Monumentenplus-Leningen	10.729	2.654
e. Marktconforme leningen	367.458	355.046
f. Bouwrekeningen	0	6.953
g. Regionale Restauratiefonds-hypotheek	44.716	38.232
h. Cultuurfonds-hypotheek	30.370	28.402
i. Varend Monument-leningen	76	105
Stand per 31 december	867.552	833.691

1a. Laagrentende leningen

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	323.352	5.795	1,34%	331.737	5.187	1,34%
Bij: opgenomen bedragen	11.057	95	1,41%	21.737	197	1,44%
rente	4.187			4.415		
Af: aflossingen	-36.158	-450	1,34%	-34.535	411	1,28%
Stand per 31 december exclusief voorziening	302.437	5.440	1,34%	323.352	5.795	1,34%
Af: voorziening insolventie	-4.942			-6.001		
Stand per 31 december inclusief voorziening	297.495			317.351		

De portefeuille laagrentende leningen bestaat uit Restauratiefonds-hypotheek, Kerken Nevenfunctie-Leningen, Stadsherstelleningen en leningen aan de Nederlandse Antillen en BES-eilanden.

De voorziening voor insolventie is in 2019 afgenomen met 1,1 miljoen euro. In de portefeuille laagrentende leningen zijn leningen in Amerikaanse dollars opgenomen (totaal 7,1 miljoen Amerikaanse dollar / 5,7 miljoen euro). Deze leningen zijn gewaardeerd tegen de wisselkoers van 31 december 2019. Het betreft de financiering van de monumentenfonds en restauratieprojecten op Curaçao, Aruba, Sint Maarten, Bonaire en St. Eustatius.

Als zekerheid voor bijna alle verstrekte leningen verkrijgt het Restauratiefonds het recht van hypotheek. De leningen betreffen veelal een tweede (of hogere) hypotheek. Voor een beperkt aantal overige leningen is in het verleden geen recht van hypotheek verkregen. Het totaal van deze leningen zonder recht van hypotheek bedraagt 3,8 miljoen euro per 31 december 2019 (2018: 3,8 miljoen euro). Hiervan heeft 3,6 miljoen euro (4,7 miljoen Amerikaanse dollar) betrekking op de leningen verstrekt op Aruba en Curaçao.

1b. Duurzame Monumenten-Leningen

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	3.815	88	1,43%	470	21	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	5.240	95	1,33%	3.376	67	1,43%
rente	88			17		
Af: aflossingen	-303	-1	1,50%	-48	0	
Stand per 31 december exclusief voorziening	8.841	182	1,37%	3.815	88	1,43%
Af: voorziening insolventie	0			0		
Stand per 31 december inclusief voorziening	8.841			3.815		

De Duurzame Monumenten-lening is een lening specifiek voor duurzame maatregelen in een rijksmonument. Deze leningen worden sinds 2017 verstrekt uit het Revolving Fund Duurzame Monumenten.

1c. Restauratiefondsplus-hypotheek

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	82.773	152	1,50%	76.146	133	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	33.781	24	1,49%	10.177	16	1,50%
rente	1.360			1.237		
Af: aflossingen	-8.263	-6	1,50%	-4.787	3	1,50%
Stand per 31 december exclusief voorziening	109.652	170	1,50%	82.773	152	1,50%
Af: voorziening insolventie	-1.785			-1.640		
Stand per 31 december inclusief voorziening	107.867			81.133		

De Restauratiefondsplus-hypotheek is een lening specifiek voor restauraties en herbestemmingsprojecten in de categorie niet-woonhuizen, die worden verstrekt vanuit het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek. Deze leningen kennen veelal een hoger risicoprofiel dan de Restauratiefonds-hypotheek vanwege de lagere verhandelbaarheid van de te financieren monumenten en doordat de onderliggende verdienmodellen nog vaak moeten worden bewezen.

De Restauratiefondsplus-hypotheek worden verstrekt op basis van hypothecaire zekerheid, waarbij het recht van de eerste of hogere hypotheek wordt gevestigd op het onderpand. Het kredietrisico van de leningenportefeuille Restauratiefondsplus-hypotheek is in lijn met voorgaand jaar.

De aan Professionele Organisaties voor Monumenten (P.O.M.) verstrekte Restauratiefondsplus-leningen hebben een hoger risicoprofiel door een achtergesteld karakter. Per 31 december 2019 zijn er aan twee P.O.M.'s achtergestelde leningen verstrekt met een restschuld van 5,2 miljoen euro. Voor een bedrag van 1,5 miljoen euro is een gemeentegarantie opgenomen (2018: 1,6 miljoen euro).

1d. Duurzame Monumentenplus-Leningen

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
Stand per 1 januari	2.654	7	1,50%	0	0	
Bij: opgenomen bedragen	8.235	21	1,45%	2.659	7	1,50%
rente	97			3		
Af: aflossingen	-257	0		-8	0	
Stand per 31 december exclusief voorziening	10.729	28	1,46%	2.654	7	1,50%
Af: voorziening insolventie	0			0		
Stand per 31 december inclusief voorziening	10.729			2.654		

De Duurzame Monumentenplus-Leningen zijn leningen specifiek voor de verduurzamingskosten bij restauratie-, verduurzamings- en herbestemmingsprojecten in de categorie niet-woonhuizen, die worden verstrekt vanuit het Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen.

1e. Marktconforme leningen

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
Stand per 1 januari	355.878	2.486	3,13%	340.792	2.473	3,15%
Bij: opgenomen bedragen	51.644	204	2,15%	50.137	246	2,55%
rente	10.259			10.676		
Af: aflossingen	-48.700	-223	3,10%	-45.728	-233	3,56%
Stand per 31 december exclusief voorziening	369.081	2.467	2,72%	355.877	2.486	3,13%
Af: voorziening insolventie	-1.623			-831		
Stand per 31 december inclusief voorziening	367.458			355.046		

Onder marktconforme leningen vallen de verstrekte leningen aan monumenteigenaren tegen marktconforme rentetarieven in de vorm van annuïteiten-, lineaire- en aflossingsvrije leningen. Het kredietrisico over de leningenportefeuille marktconforme leningen is in 2019 met 0,8 miljoen euro toegenomen.

In onderstaande tabel staan de zekerheden vermeld die per jaareinde 2019 ten grondslag liggen aan de portefeuille marktconforme leningen. Het betreft hier alleen hoofdzekerheden, waaronder een lening is verstrekt. Er zijn combinaties van zekerheden mogelijk. Het deel van de portefeuille marktconforme leningen dat onder recht van hypotheek is verstrekt aan monumenteigenaren is voor rekening en risico van het Restauratiefonds.

In 2019 is voor het bedrag van 0,5 miljoen euro een lening overgenomen van Fondsenbeheer Nederland aan een P.O.M..

Zekerheden

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Recht van hypotheek	327.989	319.902
Gemeentegarantie (met onder andere recht van hypotheek)	23.873	27.112
Verpanding van overheidssubsidie	17.219	8.863
Stand per 31 december	369.081	355.877

1f. Bouwrekeningen

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Bouwrekeningen	0	3.156
Bouwrekeningen Restauratiefondsplus-hypotheek	0	3.797
Totaal bouwrekeningen	0	6.953

De laatste bouwrekeningen zijn per ultimo 2019 afgewikkeld. Over deze bouwrekeningen wordt ook geen rente meer vergoed. In 2019 is er in totaal 35 duizend euro vergoed aan rente op de bouwrekeningen.

1g. Regionale Restauratiefonds-hypotheken

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	38.233	308	1,50%	31.249	276	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	11.010	48	1,50%	9.722	45	1,50%
rente	612			535		
Af: aflossingen	-5.139	-20	1,50%	-3.274	-13	1,50%
Stand per 31 december exclusief voorziening	44.716	336	1,50%	38.232	308	1,50%
Af: voorziening insolventie	0			0		
Stand per 31 december inclusief voorziening	44.716			38.232		

De Regionale Restauratiefonds-hypothekeken zijn verstrekte leningen uit de Regionale Restauratiefondsen. Deze leningen worden verstrekt onder het recht van hypotheek en meestal voor risico van de desbetreffende gemeenten, provincies of fondsen.

1h. Cultuurfonds-hypothekeken

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	28.414	513	1,51%	27.963	503	1,52%
Bij: opgenomen bedragen	4.718	52	1,50%	2.752	37	1,50%
rente	440			434		
Af: aflossingen	-3.191	-36	1,52%	-2.736	-27	1,51%
Stand per 31 december exclusief voorziening	30.381	529	1,51%	28.413	513	1,51%
Af: voorziening insolventie	-11			-11		
Stand per 31 december inclusief voorziening	30.370			28.402		

De Cultuurfonds-hypotheken zijn verstrekte leningen deels uit de provinciale Cultuurfondsen voor Monumenten en deels uit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheken. Deze leningen worden verstrekt onder het recht van hypotheek en voor risico van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

1i. Varend Monumenten-Leningen

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
Stand per 1 januari	104	11	1,50%	137	13	1,50%
Bij: opgenomen bedragen	0	0		0	0	
rente	1			2		
Af: aflossingen	-29	-3		-34	-2	1,50%
Stand per 31 december	76	8	1,50%	105	11	1,50%
Af: voorziening insolventie	0			0		
Stand per 31 december inclusief voorziening	76			105		

De Varend Monument-Leningen zijn verstrekte leningen deels uit het Fonds Varend Erfgoed en deels uit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheken. Deze laagrentende leningen worden verstrekt voor risico van het Restauratiefonds en het VSB fonds naar rato van beider inleg. Als zekerheid is bij deze leningen pandrecht op het gefinancierde varend erfgoed verkregen. Per 1 april 2016 is het Restauratiefonds gestopt met het verstrekken van Varend Monument-Leningen.

2. Zero-leningen

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Rente	Bedrag 2018	Rente
Stand per 1 januari	4.161	4,43%	11.089	4,87%
Bij: opgenomen bedragen	0		0	
opgebouwde rente	185		488	
Af: aflossingen en rente	0	4,43%	-7.415	5,17%
Stand per 31 december	4.346	4,43%	4.161	4,43%

De zero-leningen zijn met ontvangen gelden van het ministerie van OCW uitgezette leningen ten behoeve van een deel van de financiering van de Subsidie-op-termijn (leningen).

3. Actieve belastinglatentie

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Bedrag 2018
Stand per 1 januari	110	170
Bij: dotatie	0	0
Af: vrijval uit hoofde wijziging belastingtarief	0	0
realisatie uit hoofde van afschrijving	-110	-60
Stand per 31 december	0	110

In 2016 heeft een eenmalige uitgave plaatsgevonden voor investeringen in de automatisering, ter grootte van 1,2 miljoen euro. Commercieel is deze investering in 2016 in één keer in het resultaat verwerkt en fiscaal geactiveerd. Het bedrag van de investering is vervolgens, na goedkeuring van het ministerie van OCW, onttrokken uit het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies. Doordat de systemen waarvoor deze investering heeft plaatsgevonden per 1 januari 2020 niet meer worden gebruikt zijn deze systemen fiscaal ook volledig afgeschreven per 31 december 2019. Daarmee is de gehele actieve belastinglatentie vrijgevallen.

4. Voorgefinancierd garantiefonds

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	453	546
Bij: dotatie voorgefinancierd garantiefonds	0	0
Af: aflossingen en rente	-58	-93
Stand per 31 december	394	453

In het verleden zijn hypothecaire leningen verstrekt, waarop een garantie is afgegeven voor rekening en risico van diverse gemeenten. Het Restauratiefonds heeft de stortingen in het garantiefonds voorgefinancierd, berekend op basis van de netto contante waarde. De netto contante waarde per 31 december 2019 bedraagt 394 duizend euro.

Immateriële vaste activa

5. Geactiveerde implementatiekosten IT

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	258	0
Bij: aanschafwaarde	3.773	258
Af: cumulatieve afschrijving	0	0
Stand per 31 december	4.031	258

De immateriële vaste activa betreft de geactiveerde kosten van het nieuwe IT-landschap van het Restauratiefonds. Er worden geen intern bestede uren van medewerkers in vaste dienst geactiveerd. De geactiveerde implementatiekosten IT worden na ingebruikname van het IT-landschap in vijf jaar afgeschreven. Het IT-landschap is per 13 januari 2020 in gebruik genomen.

Vlottende activa

6. Vorderingen

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
a. Overige vorderingen	7.340	11.681
b. Overlopende activa	1	1.855
c. Vennootschapsbelasting	0	474
Stand per 31 december	7.341	14.009

6a. Overige vorderingen

Rekeningen-courant met kredietrelaties, aangemerkt door de Rijksoverheid als Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud (P.O.M.) en klanten met betalingsachterstanden.

6b. Overlopende activa

De overlopende activa bestaan voornamelijk uit nog te ontvangen rente en opbrengsten die betrekking hebben op boekjaar 2019 en die nog niet zijn gefactureerd.

6c. Vennootschapsbelasting

De vennootschapsbelasting bestond per 31 december 2018 (0,5 miljoen euro) uit het verschil tussen de vooruitbetaling van de voorlopige aanslag over 2016, 2017 en 2018 van 3,2 miljoen euro en de berekende belastingverplichting van 2,7 miljoen euro opgenomen voor 2016, 2017 en 2018. Per 31 december 2019 heeft het Restauratiefonds een verplichting Vennootschapsbelasting waardoor deze post is weergegeven onder de kortlopende schulden in tabel 21, onderdeel i.

7. Op voorschot betaalde Brim-subsidies

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	32.361	40.343
Bij: opgenomen bedragen	47.810	50.429
Af: aflossingen en rente	-64.977	-58.411
Stand per 31 december	15.194	32.361

Met het ministerie van OCW is een overeenkomst gesloten ter voorfinanciering van Brim-subsidies. Op deze voorfinanciering is door het ministerie geen rente verschuldigd voor zover het netto saldo van voorfinancieringen en nog uit te betalen subsidies een positief saldo laat zien.

8. Liquide middelen

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Bank	56.574	42.816
Ministerie van Financiën	273.264	153.936
Stand per 31 december	329.838	196.753

De liquide middelen bestaan uit: rekening-courant saldi bij banken, rekening-courant saldi bij het ministerie van Financiën (waarvan 36,5 miljoen euro Garantiefonds Rijksmuseum), deposito's en spaarrekeningen bij banken die tegen geldmarkttarieven zijn uitgezet. Het saldo Garantiefonds Rijksmuseum is niet vrij beschikbaar.

Een deel van de liquide middelen wordt aangehouden in Amerikaanse dollars ten behoeve van investeringen in projecten op de Nederlandse Antillen en BES-eilanden. Per 31 december 2019 bedraagt dit 0,4 miljoen Amerikaanse dollars (0,4 miljoen euro). Deze middelen staan niet ter vrije beschikking.

Eigen vermogen

9. Revolving Fund

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Bestemmingsfonds	247.521	287.534
Algemene reserve	100.836	98.981
Stand per 31 december	348.357	386.515

Het Revolving Fund bestaat uit een aantal sub-revolving funds, te weten: Restauratiefonds-hypothek, Kerken Nevenfunctie-Lening, Antillen, Duurzame Scholenfonds voor Monumenten en het aandeel van het Restauratiefonds in fondsen van derden.

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Het Revolving Fund wordt gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren.

9a. Revolving Fund Bestemmingsfonds

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	287.534	287.534
Af: onttrekking	-40.035	0
Bij: dotaties	22	0
Stand per 31 december	247.521	287.534

Eind 2019 is van het ministerie van OCW toestemming verkregen om 40 miljoen euro aan beschikbare middelen vanuit de Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheek over te hevelen naar de Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek (20 miljoen euro), Revolving Fund Duurzame Monumenten-Lening (10 miljoen euro) en Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Lening (10 miljoen euro). Daarnaast is toestemming verkregen om 35 duizend euro te onttrekken aan het Revolving Fund Antillen en dit toe te voegen aan de rekening-courant Caribisch Nederland.

9b. Revolving Fund Algemene Reserve

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	98.981	97.284
Bij: resultaat	1.833	1.697
Stand per 31 december	100.814	98.981

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2019 is 1,8 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,2 miljoen euro aan de algemene reserve toegevoegd.

10. Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Bestemmingsfonds	20.000	10.000
Algemene reserve	96	7
Stand per 31 december	20.096	10.007

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Het Revolving Fund wordt gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren ten behoeve van duurzaamheid.

10a. Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen Bestemmingsfonds

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	10.000	0
Bij: dotaties	10.000	10.000
Stand per 31 december	20.000	10.000

In 2019 is door het ministerie van OCW toestemming gegeven 10,0 miljoen euro aan het Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen toe te voegen vanuit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheke.

10b. Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen Algemene Reserve

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	7	0
Bij: resultaat	88	7
Stand per 31 december	96	7

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2019 is 0,1 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,2 miljoen euro toegevoegd aan de algemene reserve.

11. Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheke

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Bestemmingsfonds	152.950	132.950
Algemene reserve	6.963	5.739
Stand per 31 december	159.913	138.689

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Deze Revolving Funds worden gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren ten behoeve van grootschalige restauraties en herbestemmingsprojecten in de categorie niet-woonhuizen.

11a. Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek bestemmingsfonds

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Stand per 1 januari	132.950	103.000
Bij: dotaties	20.000	29.950
Stand per 31 december	152.950	132.950

In 2019 is door het ministerie van OCW toestemming gegeven 20,0 miljoen euro aan het Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek toe te voegen vanuit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheek.

11b. Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek algemene reserve

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Stand per 1 januari	5.739	4.428
Bij: resultaat	1.223	1.311
Stand per 31 december	6.963	5.739

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2019 is 1,2 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,2 miljoen euro toegevoegd aan de algemene reserve.

12. Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Bestemmingsfonds	24.900	10.000
Algemene reserve	100	3
Stand per 31 december	25.000	10.003

Het Revolving Fund bestaat uit een bestemmingsfonds, ontstaan door stortingen van het ministerie van OCW, en een algemene reserve, ontstaan door toevoegingen van het resultaat. Deze Revolving Funds worden gebruikt om laagrentende leningen te verstrekken aan monumenteigenaren ten behoeve van duurzaamheid in de categorie niet-woonhuizen.

12a. Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen bestemmingsfonds

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Stand per 1 januari	10.000	0
Bij: dotaties	14.900	10.000
Stand per 31 december	24.900	10.000

In 2019 is door het ministerie van OCW toestemming gegeven 10,0 miljoen euro aan het Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen toe te voegen vanuit het Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheke. Daarnaast heeft het ministerie van OCW in 2019 4,9 miljoen euro gedoteerd aan het Revolving Fund.

12b. Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen algemene reserve

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	3	0
Bij: resultaat	97	3
Stand per 31 december	100	3

De algemene reserve is ontstaan door toevoegingen van het resultaat. In 2019 is 0,1 miljoen euro van het totaal resultaat van 3,2 miljoen euro toegevoegd aan de algemene reserve.

13. Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	9.771	5.276
Bij: dotaties	0	0
terug ontvangen subsidies	4.810	4.552
Af: onttrekking investeringsagenda	-4.300	-57
Stand per 31 december	10.281	9.771

Het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies is het gedeelte van het Eigen Vermogen van het Restauratiefonds dat is ontstaan door dotaties van het ministerie van OCW en toevoegingen van de jaarlijks terugontvangen subsidies. Deze middelen mogen worden aangewend voor onder meer automatisering, na goedkeuring door het ministerie van OCW.

In 2019 is voor 4,8 miljoen euro aan terugontvangen subsidies toegevoegd aan het bestemmingsfonds ten gevolge van lager vastgestelde, reeds door het Restauratiefonds uitbetaalde, subsidies. Na goedkeuring van het ministerie van OCW is er in 2019 een bedrag van 4,3 miljoen euro onttrokken uit het bestemmingsfonds voor investeringen in het IT-landschap.

14. Bestemmingsreserve IT-investeringen

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	0	0
Bij: dotaties	4.300	0
Stand per 31 december	4.300	0

Na goedkeuring van het ministerie van OCW is er in 2019 een bedrag van 4,3 miljoen euro onttrokken uit het bestemmingsfonds voor investeringen in het IT-landschap. Deze post valt gelijktijdig vrij met de afschrijvingen van het IT-landschap. Deze afschrijving start in 2020 met de ingebruikname van de systemen, over een periode van vijf jaar.

Langlopende schulden

15. Onderhandse leningen o/g

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019		Bedrag 2018	
Stand per 1 januari	233.500	0,79%	158.071	1,03%
Bij: opgenomen	37.000	0,37%	120.229	0,47%
Af: aflossingsverplichting < 1 jaar	-51.250	0,52%	-44.800	0,79%
Stand per 31 december	219.250	0,78%	233.500	0,79%

Aan de geldgevers zijn de volgende zekerheden verstrekt:

- verpanding van (bij dezelfde geldgevers) uitgezette zero-leningen;
- verpanding van hypothecaire vorderingen met gemeentegarantie;
- voor zover de aangetrokken gelden zijn gebruikt voor de financiering van rijks-, provinciale- en gemeentelijke monumenten (zijnde zakelijke gerechtigden op beschermde monumenten in de zin van de Monumentenwet 1988) is de Achterborgovereenkomst van toepassing.

De aan de Achterborgovereenkomst te ontfangen zekerheid is voor de financiers gelijk aan het bedrag van de schuldrest per balansdatum. De maximale dekking onder de Achterborgovereenkomst is 380,0 miljoen euro.

De looptijden van de onderhandse leningen zijn als volgt:

- schuldrest met een looptijd >1 jaar en ≤5 jaar: 149,0 miljoen euro (gemiddelde rentevoet: 0,62%);
- schuldrest met een looptijd >5 jaar: 70,3 miljoen euro (gemiddelde rentevoet: 1,13%).

16. Regionale Restauratiefondsen

(x EUR 1.000)	Bedrag 2019	Bedrag 2018
Stand per 1 januari	60.325	50.779
Bij: gestort door samenwerkingpartners	1.070	9.203
rente	610	536
Af: opgenomen	-99	-2
beheervergoeding	-225	-192
Stand per 31 december	61.681	60.325

Onder deze post vallen verschillende rekeningen-courant met partners (met name provincies en gemeenten), waarbij geen looptijd is afgesproken. In 2019 is er voor 1,0 miljoen euro gestort in het Drents Monumentenfonds. Ultimo 2019 is er vanuit de Regionale Restauratiefondsen voor 44,7 miljoen euro aan Regionale Restauratiefonds-hypotheek verstrekt. De gemiddelde rentevoet van de Regionale Restauratiefondsen is 1,03%.

17. Provinciale Cultuurfondsen voor monumenten

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	30.039	28.726
Bij: gestort door Prins Bernhard Cultuurfonds	1.500	900
rente	381	369
Af: opgenomen	0	0
beheervergoeding	-130	44
Stand per 31 december	31.789	30.039

Onder deze post vallen verschillende rekeningen-courant met diverse externe partijen, waarbij geen looptijd is afgesproken. Initieel is er 31,4 miljoen euro gestort, waarvan 26,8 miljoen euro door het Prins Bernhard Cultuurfonds en 4,6 miljoen euro door het Restauratiefonds. In 2019 is er voor 1,5 miljoen euro bijgestort door Prins Bernhard Cultuurfonds Groningen (1,0 miljoen euro) en Prins Bernhard Cultuurfonds Friesland (0,5 miljoen euro). Ultimo 2019 is er voor 30,4 miljoen euro aan Cultuurfonds-hypotheek verstrekt.

De gemiddelde rentevoet van de Cultuurfondsen voor Monumenten is 1,23%.

18. Subsidie-op-termijn

	Bedrag 2019	Aantal	Rente	Bedrag 2018	Aantal	Rente
(x EUR 1.000)						
Stand per 1 januari	21.847	637	4,46%	28.717	892	4,65%
Bij: ingelegde bedragen	82	3	3,96%	0	0	
rente	823			1.089		
Af: uitgekeerd	-6.234	-181		-7.959	-255	
Subtotaal	16.517	459	4,30%	21.847	637	4,46%
Belegging Pandgarant	0			0		
Stand per 31 december inclusief voorziening	16.517			21.847		

Onder de post Subsidie-op-termijn vallen subsidies die door het Restauratiefonds worden uitbetaald na het verstrijken van een vastgestelde termijn van meerdere jaren. In 2019 zijn voor deze subsidieregeling de laatste voorlopige beschikkingen afgegeven waardoor deze post afloopt. In 2019 is voor 6,2 miljoen euro aan subsidies uitgekeerd.

Kortlopende schulden

19. Onderhandse leningen o/g

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Stand per 1 januari	44.800	43.566
Af: afgelost	-48.300	-43.566
Bij: onderhandse leningen < 1 jaar	51.250	44.800
Stand per 31 december	47.750	44.800

Onderhandse leningen die komend jaar volledig worden afgelost.

20. Revolving Fund Varend erfgoed

	Bedrag	Bedrag
(x EUR 1.000)	2019	2018
Stand per 1 januari	69	87
Bij: gestort door VSB-fonds	0	0
rente	1	1
Af: opgenomen	-17	-18
beheervergoeding	0	-1
Stand per 31 december	53	69

Voor het Revolving Fund Varend Erfgoed is initieel 0,5 miljoen euro toegezegd, waarvan 0,25 miljoen euro door het VSB-fonds en 0,25 miljoen euro door het Restauratiefonds. De laatste Varend Monument-Lening is in 2017 ingegaan.

21. Overige kortlopende schulden

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
a. Nog uit te betalen subsidies	158.744	31.332
b. Rekening-courant gemeenten en provincies	11.284	12.019
c. Garantiefonds Rijksmusea	36.510	36.392
d. Garantiefondsen gemeenten	3.795	3.781
e. Bouwrekening	65.309	49.074
f. Terug te ontvangen subsidies	1.035	1.602
g. Overige schulden	1.251	694
h. Overlopende passiva	1.941	1.337
i. Vennootschapsbelasting	54	0
j. Rekening-courant Agrarisch Erfgoed Nederland	3.806	0
Stand per 31 december	283.729	136.232

21a. Nog uit te betalen subsidies

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
a. Algemeen OCW	124.875	11.171
b. Subsidieregeling 2018	12.345	14.129
c. Subsidieregeling 2019	12.000	1.189
d. Brim-budget art 43 (restaurantachterstand)	251	1.568
e. Restauratieregeling	1.283	192
f. Herbestemming wind en waterdicht	8	1.541
g. Rijksmonumenten Groningen	6239	1.543
h. Rijksmonumenten Friesland	1.744	0
Stand per 31 december	158.744	31.333

Subsidies worden uitbetaald aan de begunstigde op basis van declaraties of volgens een vooraf vastgesteld betaalritme (Uniform Subsidie Kader).

21b. Rekening-courant gemeenten en provincies

Rekening-courantfaciliteiten met gemeenten en provincies, die per balansdatum een creditstand tonen.

21c. Garantiefonds Rijksmusea

Garantiefonds dat het ministerie van OCW heeft gevormd ter dekking van de risico's van financieringen van Rijksmusea. Verschillende Rijksmusea zijn inmiddels leningen aangegaan bij de schatkist ten behoeve van investeringen in hun gebouwen. In 2019 is er voor 0,1 miljoen euro bijgestort door het ministerie van OCW.

21d. Garantiefonds gemeenten

Door gemeenten bij het Restauratiefonds aangehouden garantiefondsen ter dekking van eventuele verliezen op financieringen verstrekt onder gemeentegarantie.

21e. Bouwrekeningen

Bouwrekeningen die per 31 december 2019 een creditsaldo tonen. Dit creditsaldo is het gevolg van nog niet opgenomen bedragen bij al ingegane leningen. De gemiddelde rentevergoeding over deze bouwrekeningen bedraagt 1,32% (2018: 1,50%).

21f. Terug te ontvangen subsidies

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
(x EUR 1.000)		
Stand per 1 januari	1.602	1.271
Bij: door RCE lager vastgestelde subsidies	4.372	5.721
Af: door RCE herziende vaststelling	-61	-992
Terug ontvangen subsidies	-4.810	-4.397
Oninbare vorderingen	-69	0
Stand per 31 december	1.035	1.602

Volgens de gemaakte afspraken met het ministerie van OCW worden de terugontvangen subsidies aan het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies gedoteerd. In 2019 is dat een bedrag van 4,8 miljoen euro.

21g. Overige schulden

De overige schulden betreffen voornamelijk crediteuren en de saldi van diverse rekeningen-courant, die niet direct opvraagbaar zijn.

21h. Overlopende passiva

Dit betreft voornamelijk aan geldgevers nog te betalen rente en van geldnemers vooruit ontvangen rente.

21i. Vennootschapsbelasting

Dit betreft nog af te dragen vennootschapsbelasting per balansdatum.

21j. Rekening-courant Agrarisch Erfgoed Nederland

Dit betreft een creditstand op de rekening-courant Agrarisch Erfgoed Nederland.

5.7 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Activa

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
Leningen u/g (x EUR 1.000)		
Geoffreerde leningen		
a. Restauratiefonds-hypotheek	570	5.068
b. Duurzame Monumenten-Leningen	316	1.071
c. Restauratiefondsplus-leningen	3.698	8.768
d. Duurzame Monumentenplus-Leningen	1.177	1.969
e. Overige laagrentende leningen	1.915	2.673
f. Marktconforme leningen	11.260	6.410
g. Gepasseerd maar nog niet ingegaan	0	9.200
Totaal	18.937	35.159

Passiva

	Bedrag 2019	Bedrag 2018
Onderhandse leningen o/g (x EUR 1.000)		
Reeds gecontracteerd maar nog niet ingegaan		
Leningen o/g	76.500	26.000
Verdeling leningen o/g (x EUR 1.000)		
Bank Nederlandse Gemeenten	59.500	10.000
Nederlandse Waterschapsbank	17.000	16.000
Totaal	76.500	26.000

Offertes

Bij offertes heeft het Restauratiefonds zich gecommitteerd tot het verstrekken van een lening, maar de lening is nog niet gepasseerd. Per 31 december 2019 zijn er geen leningen waarvan de akte wel is gepasseerd bij de notaris, maar welke nog niet zijn ingegaan.

Delayed Start Funding

In het kader van Delayed Start Funding zijn verplichtingen aangegaan met de Bank Nederlandse Gemeenten (59,5 miljoen euro) en De Nederlandse Waterschapsbank (17,0 miljoen euro) voor het aantrekken van financieringen. Deze leningen gaan in 2020 in.

Renteswaps

In het verleden is een deel van het renterisico afgedekt door middel van renteswaps, volgens het toen geldend beleid. De marktwaarde van de renteswaps per balansdatum bedraagt 1,1 miljoen euro negatief (2018: 1,0 miljoen euro positief). De waardedaling is met name te wijten aan het afwikkelen van de enige receiver swap gedurende het verslagjaar. In de afgesloten renteswapovereenkomsten zijn geen verplichtingen opgenomen om op verzoek van de bank liquiditeiten bij te storten ter dekking van risico's (marginverplichtingen).

Per balansdatum is een effectiviteitstoets uitgevoerd op de kritische kenmerken van de hedgerelatie. Uit deze toets is gebleken dat de ingezette financiële instrumenten, de renteswaps, effectief zijn. Op basis van kostprijs hedge-accounting en het hedgebeleid is om die reden geen voorziening nodig.

Het Restauratiefonds heeft per ultimo van het jaar payer swaps uitstaan met een nominale hoofdsom op balansdatum van 28,0 miljoen euro (2018: 43,0 miljoen euro), waarbij een vaste rente wordt betaald van gemiddeld 1,32% (2018: 1,15%) en een variabele rente wordt ontvangen op basis van het 6-maands euribor. De laatste overeenkomst loopt af per 1 november 2024.

Bankgarantie

Het Restauratiefonds huurt vanaf 1 januari 2020 het pand aan de Utrechtseweg 12. Hiertoe is er een bankgarantie gesteld ten behoeve van de verhuurder. Deze bankgarantie betreft een bedrag van 44 duizend euro, ter grootte van drie maanden huurpenningen. Dit bedrag staat op een geblokkeerde bankrekening.

Huurverplichtingen

De huurverplichting ten aanzien van het kantoorpand loopt tot en met 31 december 2026. Het huurcontract is opzegbaar met een opzegtermijn van 12 maanden. De huurtermijn is 173 duizend euro per jaar.

5.8 Toelichting staat van baten en lasten

Over geheel 2019 is het saldo van baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds uitgekomen op 3,2 miljoen euro (2018: 3,0 miljoen euro). De belangrijkste verklaringen voor de toename van het resultaat ten opzichte van 2018 zijn:

- Een hoger renteresultaat van 0,4 miljoen euro (positief), zie toelichting 22.
- Hogere overige bedrijfsopbrengsten van 0,4 miljoen euro (positief), door hogere ontvangen behandelingskosten (0,1 miljoen euro) en een hogere beheervergoeding (0,3 miljoen euro)
- Een lagere dotatie aan de voorziening van 0,1 miljoen euro (positief), zie toelichting 27.
- Hogere personeelslasten en management fee Fondsenbeheer Nederland B.V. (0,3 miljoen euro), zie toelichtingen 25 en 26.
- Hogere bedrijfslasten van 0,4 miljoen euro (negatief), zie toelichting 28.

22. Renteresultaat naar producten

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2019	2019	2018
Laagrentende leningen Restauratiefonds-hypotheek	4.178	3.931	4.381
Laagrentende leningen Duurzame Monumenten-lening	88	47	17
Laagrentende leningen Restauratiefondsplus-hypotheek	812	883	823
Laagrentende leningen Duurzame Monumentenplus-lening	97	44	3
Marktconforme leningen	7.187	6.510	7.077
Overige leningen	122	-165	-258
Totaal renteresultaat	12.485	11.250	12.043

Het renteresultaat van het Restauratiefonds (verstrekke leningen aan monumenteigenaren) is in 2019 met circa 0,4 miljoen euro toegenomen ten opzichte van 2018 en wordt veroorzaakt door het volgende:

- Het renteresultaat op de laagrentende leningen is gelijk gebleven, ondanks het minder aantrekkelijk zijn van de Restauratiefonds-hypotheek vanwege de nieuwe subsidieregeling voor rijksmonumenteigenaren van een woonhuis. Dit wordt verklaard door enerzijds een toename in de portefeuille leningen en anderzijds door de lagere gehanteerde rente bij renteherziening.
- Het renteresultaat van de marktconforme leningenportefeuille is toegenomen met 0,1 miljoen euro ten opzichte van 2018. Dit wordt grotendeels verklaard door de toename van de portefeuille van de marktconforme leningen waarbij de toename gedeeltelijk wordt opgeheven door blijvend lage rentestanden. Ook de inzet van Delayed Start Funding heeft effect gehad. Bij Delayed Start Funding wordt voor het funden van marktconforme verstrekke leningen gebruik gemaakt van eigen liquiditeiten voor maximaal een jaar, daarna wordt externe financiering gebruikt om de leningen te financieren.
- Het resultaat op overige leningen is gestegen met 0,4 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt door hogere ontvangen boetebedragen (0,2 miljoen euro), een ontvangen erfenis (0,1 miljoen euro) en hogere rentebaten rekeningen-courant (0,1 miljoen euro).

23. Ontvangen behandelingskosten

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2019	2019	2018
Behandelingskosten financieringen	1.064	804	910
Totaal ontvangen behandelingskosten	1.064	804	910

Dit betreft de ontvangen behandelingskosten die aan klanten in rekening worden gebracht bij het opstellen van een offerte. Bij de Restauratiefonds-hypotheek wordt 1,50% berekend over de hoofdsom en bij de Restauratiefondsplus-hypotheek geldt hetzelfde percentage van 1,50% tot een hoofdsom van 1 miljoen euro, daarboven is het 0,50%. Ook geldt voor de Restauratiefonds(plus)-hypotheek dat voor particulieren (eigen woning, pand fiscaal gezien in box 1) dit bedrag is gemaximeerd tot 1.250 euro per offerte.

24. Overige baten

(x EUR 1.000)	Gerealiseerd 2019	Begroting 2019	Gerealiseerd 2018
Koersresultaat	49	0	122
Overige baten	55	48	72
Beheervergoeding	880	687	563
Totaal overige baten	984	735	757

De beheervergoeding wordt berekend over de Regionale Restauratiefonds-hypotheek en de overige laagrentende leningen over de uitstaande restschuld per balansdatum. In 2019 is de beheervergoeding met 0,3 miljoen euro toegenomen ten opzichte van 2018, wat wordt veroorzaakt door een eenmalige correctie in de beheervergoeding voor overige laagrentende leningen in 2019 enerzijds, en een grotere portefeuille per balansdatum 2019 anderzijds.

25. Personeelslasten

(x EUR 1.000)	Gerealiseerd 2019	Begroting 2019	Gerealiseerd 2018
a. Salarissen	2.967	3.551	0
b. Pensioenpremie	247	273	0
c. Sociale lasten	500	472	0
d. Inleenkrachten	1.267	962	0
e. Overige personeelslasten	617	150	20
Totaal personeelslasten	5.597	5.408	20

Sinds 1 januari 2019 is het personeel in dienst bij het Restauratiefonds. Voorheen was het personeel in dienst bij Fondsenbeheer Nederland B.V. en werden de kosten doorbelast. De overige personeelslasten bestaan hoofdzakelijk uit beëindigingsuitkeringen, studiekosten, lease- en reiskosten en de mutatie reservering verlofsaldi.

26. Managementvergoeding

(x EUR 1.000)	Gerealiseerd 2019	Begroting 2019	Gerealiseerd 2018
Managementvergoeding	2.493	2.477	7.824
Totaal managementvergoeding	2.493	2.477	7.824

Het Restauratiefonds heeft het fondsmanagement via een managementovereenkomst uitbesteed aan Fondsenbeheer Nederland B.V. De managementvergoeding betreft de kosten die direct verbonden zijn aan de managementovereenkomst en bestaan uit de kosten voor de diensten die Fondsenbeheer levert. Fondsenbeheer was belast met de totale exploitatie van het Restauratiefonds. Vanaf 1 januari 2019 was dit nog maar deels het geval. Het uitgangspunt bij de berekening van de hoogte van de managementvergoeding is dat de gebruiker betaalt.

De managementvergoeding in 2019 is in lijn met de begroting.

In 2019 waren er gemiddeld 50,4 fte (intern: 40,5 fte en extern 9,9 fte) werkzaam voor het Restauratiefonds (2018: 56,5 fte).

Deze medewerkers waren allemaal werkzaam in Nederland.

Raad van toezicht en directeur/bestuurder

Met ingang van 2019 is de structuur van het Restauratiefonds aangepast. Dit betekent dat er een directeur/bestuurder (voorheen directie) is en een raad van toezicht (voorheen het bestuur). De bezoldiging van de directeur/bestuurder en de raad van toezicht vallen onder de Wet Normering Topinkomens (WNT).

In 2019 is er 291 duizend euro ten laste van het resultaat geboekt; hiervan is 183 duizend euro bestemd voor de directeur/bestuurder en 108 duizend voor de leden van de raad van toezicht.

27. Dotatie aan voorziening

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2019	2019	2018
Dotatie voorziening insolventie	163	1.500	250
Totaal dotatie aan voorziening	163	1.500	250

28. Overige bedrijfslasten

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2019	2019	2018
Bestuurskosten	108	91	100
Communicatiekosten	360	407	227
E-business	239	195	195
Marketingkosten	81	175	101
Advieskosten	321	474	111
IT lasten	68	50	0
Algemene kosten	291	302	200
Onderzoekskosten	9	75	23
Huisvestingskosten	13	0	0
Projectkosten	21	0	175
Transitiekosten	432	1.450	545
Totaal overige lasten	1.941	3.219	1.676

In 2019 heeft een herrubricering van de overige bedrijfslasten plaatsgevonden. De verschillen met 2018 worden met name verklaard door hogere advieskosten, het opzetten van een AFM-kostprijsmodel, gedeeltelijk gecompenseerd door minder projectkosten.

29. Vennootschapsbelasting

	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
(x EUR 1.000)	2019	2019	2018
Resultaat voor belastingen	4.337	184	3.939
Permanent verschil	0	0	0
Totaal fiscaal resultaat	4.337	184	3.939
Vennootschapsbelasting	1.095	36	977
Effectieve belastingdruk	25,2%	19,6%	24,8%

In 2019 is er geen sprake van permanente verschillen tussen het commercieel en fiscaal resultaat.

30. Onttrekking bestemmingsfonds

In de Koepelovereenkomst tussen het ministerie van OCW en het Restauratiefonds is afgesproken dat het Restauratiefonds het Bestemmingsfonds terugontvangen subsidies mag aanwenden voor onder meer investeringen in de automatisering. Vanaf 2019 heeft het Restauratiefonds van het ministerie van OCW toestemming om 4,3 miljoen euro uit het Bestemmingsfonds te onttrekken voor investeringen in het IT-landschap. Deze gelden zijn gesepareerd in de Bestemmingsreserve IT-investeringen. De onttrekkingen uit deze bestemmingsreserve zullen gelijktijdig met de afschrijving van de IT-investeringen plaatsvinden.

5.9 Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. Van de per balansdatum aanwezige liquide middelen van 329,8 miljoen euro is het bedrag van 36,5 miljoen euro niet vrij besteedbaar. Dit zijn door het Restauratiefonds verplicht bij het Ministerie van Financiën aangehouden gelden uit het Garantiefonds Rijksmuseum.

5.10 Rapportage Wet Normering Topinkomens (WNT)

	2019	2018
	mr. C.J.G. Dosker fondsdirecteur	mr. C.J.G. Dosker fondsdirecteur
Functie		
Duur dienstverband	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Fte	1,0	0,9
Dienstbetrekking	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning exclusief pensioen	163.368	146.038
Pensioen	19.908	13.501
Totaal bezoldiging	183.276	159.539
Toepasselijke WNT-maximum*	194.000	170.100
Motivering indien overschrijding	n.v.t.	n.v.t.

* In 2018 is de WNT-norm berekend naar 0,9 fte. In 2019 is de WNT-norm berekend naar 1,0 fte.

De WNT-norm van toezichthoudende organen is gehanteerd. De vergoeding aan de leden van de raad van toezicht inclusief vergoeding voor gemaakte kosten (exclusief btw) bedraagt over 2019:

	W.J. Maas	J.A. Jorritsma	A.M. van der Veldt	M.J.P.G. Nouwen	M.A. van Schijndel	M.M. Kool	A.A.M. Brok
Functiegegevens	Voorzitter	Vice voorzitter	Penning-meester	Lid	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2019	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-01/03	01/01-21/04
Bezoldiging							
Bezoldiging	22.000	13.500	13.500	17.500	11.000	1.458	2.917
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totaal bezoldiging	22.000	13.500	13.500	17.500	11.000	1.458	2.917*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	29.100	19.400	19.400	19.400	19.400	3.233	6.467
Motivering indien overschrijding	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging 2018	20.000	13.500	13.500	13.500	8.750	8.750	8.750*

Er zijn geen andere vergoedingen, leningen, garanties en dergelijke verstrekt aan bestuursleden.

Conclusie

In het kader van de WNT wordt vermeld dat het Restauratiefonds in 2019 geen functionarissen in dienst heeft gehad, waarvan het belastbaar jaarloon uitsteeg boven de vastgestelde normbedragen die van toepassing zijn op een desbetreffende stichting.

* Wordt naar gemeentekas doorgestort.

5.11 Overige gegevens

Bestemming Saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds van boekjaar 2019

De jaarrekening, zoals opgemaakt door het bestuur, en de door het bestuur voorgestelde winstbestemming verwerkt in de jaarrekening, zijn besproken in en ongewijzigd vastgesteld door de raad van toezicht in haar vergadering van 9 april 2020. Het saldo baten en lasten na onttrekking bestemmingsfonds van boekjaar 2019 ten bedrage van 3,2 miljoen euro is ten gunste van de algemene reserve gebracht als volgt:

- 1,8 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund Restauratiefonds-hypotheke;
- 0,1 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund Duurzame Monumenten-Leningen;
- 1,2 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund Restauratiefondsplus-hypotheek;
- 0,1 miljoen euro ten gunste van de algemene reserve Revolving Fund Duurzame Monumentenplus-Leningen;
- De dotaties zijn dienovereenkomstig in de jaarrekening verwerkt.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben geen gebeurtenissen na balansdatum plaatsgevonden, die vermeld moeten worden in de jaarstukken.

Controle verklaring van de onafhankelijke accountant

**Aan: de Raad van Toezicht van
Stichting Nationaal Restauratiefonds**

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Nationaal Restauratiefonds te Amersfoort gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Nationaal Restauratiefonds per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven en de bepalingen krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de winst-en-verliesrekening over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Nationaal Restauratiefonds zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling wnt niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd.

Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- voorwoord voorzitter;
- kerncijfers;
- over het Restauratiefonds;
- verslag van het bestuur;
- bestuur;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder verslag van het bestuur in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven en de bepalingen krachtens de WNT.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen Ingevolge de ontheffing als bedoeld in artikel 3:5, vierde lid van de Wet op het financieel toezicht verklaren wij dat de totale waarde van de financiële verplichtingen die zijn ontstaan door het in de uitoefening van het bedrijf buiten besloten kring aantrekken, ter beschikking verkrijgen of ter beschikking hebben van opvorderbare gelden van anderen dan professionele marktpartijen steeds is gedekt door een garantstelling zoals bedoeld in de voorschriften die De Nederlandsche Bank aan de ontheffing heeft verbonden.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is.
Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening.
Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Amsterdam, 9 april 2020

Mazars n.v.

J.C. van Oldenbeek MSc RA

Colofon

Tekst:

Nationaal Restauratiefonds

Vormgeving:

Emotion

Beeld voorzijde:

Rijksmagazijn in Enkhuizen

Fotografie:

Bas Gijselhart

DomusDela

Sven Scholten Photography

Stefan Ammerlaan

Ingrid de Roode

